

Sudan'da Etnik Marjinalleşme ve Çatışma Dinamikleri: Kuramsal Bir Çerçeve de Sürdürülebilir Barış Arayışları

Gökhan Bozbaş

Öz: Sudan, tarihsel olarak zengin etnik, kültürel ve dini çeşitliliğe sahip olmasına rağmen, bu çeşitlilik ülkenin sosyal, siyasi ve ekonomik yapısında derin sorunlara yol açmıştır. Beca, Fur, Nuba ve Dinka gibi başlıca etnik gruplar, uzun süre marjinalleştirilerek merkezi yönetim tarafından ihmal edilmiş, temel kaynaklar ile eğitim ve sağlık hizmetlerinden mahrum bırakılmıştır. Bu durum, hem ekonomik hem de sosyal dışlanmayı kalıcı hale getirmiş, etnik çatışmaların ve iç savaşların başlıca nedenlerinden biri olarak öne çıkmıştır. Bu makale, Sudan'daki marjinalleşme ve etnik çatışmaların sosyal ve siyasi istikrar üzerindeki etkilerini analiz etmektedir. Marjinalleşme, yalnızca bir sosyal adalet sorunu değil, aynı zamanda ülkenin uzun vadeli siyasi istikrarını tehdit eden yapısal bir olgudur. Sürdürülebilir barış için, marjinalleştirilmiş grupların haklarının tanınması, adil kaynak dağıtımı ve siyasi temsil yetilerinin artırılması gerekmektedir. Ayrıca, uluslararası toplumun bu süreçteki destekleyici rolü de önem taşımaktadır. Sudan'da kalıcı barış ve istikrarın sağlanabilmesi için etnik marjinalleşmenin ortadan kaldırılması kritik bir adımdır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Adalet, Sürdürülebilir Barış, Siyasi İstikrar, Etnik Gruplar, Marjinalleşme, Etnik Çatışmalar, Sudan

Abstract: Entirely different ethnic, cultural, and religious groups, such as the Beca, Fur, Nuba, and Dinka, have settled and lived within the boundaries of Sudan for a long time. Nonetheless, this diversity has not entirely been positive, often leading to political, social, and economic issues. Exclusion and marginalization of various ethnic communities, more so those inhabiting peripheral zones such as Darfur, South Kordofan, and Eastern Sudan, have fueled polarization and conflicts. They have been politically marginalized and denied resources, education, and healthcare, exacerbating the economic inequalities. The Sudanese government has mostly paid attention to the region in the center, but there has been no development for the ethnic communities. This neglect has catalyzed tribal battles, internal conflicts, civil wars, and political unrest. The current social exclusion still poses difficulties for the country's unity. These initiatives hold the potential to bring about positive change, but only if they are designed to ensure that the governance employed is representative and that all strategic resources are equitably distributed among all groups, including those affected. While there are international actors who assist Sudan with violence-related issues through development activities, these efforts often overlook the ethnic problems in Sudan. For a lasting peace in Sudan, the issues of marginalization must be addressed, and national unity must be promoted, offering hope for a brighter future.

Keywords: Ethnic Conflicts, Marginalization, Sudan, Sustainable Peace, Social Justice, Ethnic Groups, Political Stability

@ Doç. Dr., Şangay Üniversitesi, Küresel Çalışmalar Enstitüsü'nde Misafir Öğretim Üyesi, gbozbash@gmail.com

id <https://orcid.org/0000-0003-3715-8402>

DOI: 10.12658/M0769
insan & toplum, 2025; 15(3): 40-70.
insanvetoplum.org

Başvuru: 02.10.2024
Revize: 11.12.2024
Kabul: 12.02.2025
Erken Baskı: 12.05.2025

Giriş

Etnik çatışmalar, çağdaş sosyal bilimler literatürünün merkezinde yer alan, siyasal istikrar, toplumsal bütünlüşme ve insan güvenliği açısından son derece kritik öneme sahip bir olgudur. Farklı kültürel, tarihsel ve yapısal dinamiklerce şekillenen bu çatışmalar, dünya genelinde ulus devletlerin bütünlüğünü, kamu otoritelerinin meşruiyetini ve toplumsal barışın inşa edilebilme imkanlarını derinden etkilemektedir. Özellikle Afrika kıtasında, etnik gruplar arasında sürdürülen iktidar mücadelesi, ekonomik kaynak paylaşımındaki adaletsizlikler ve devlet mekanizmalarının belirli etnisiteler lehine işleyen yapısı, çatışma ortamlarını daha da karmaşık hale getirmekte; bu süreçte marjinalleşme, ayrımcılık ve dışlayıcı politikalar, barış ve istikrar arayışlarını daha başlangıç aşamasında sekteye uğratmaktadır.

Sudan bu bağlamda özgün bir inceleme alanı sunmaktadır. Tarih boyunca kültürel, etnik ve dini çeşitliliğin beşiği olarak bilinen bu ülke, Afrika'nın en büyük coğrafyalarından birinde, Beca, Fur, Nuba ve Dinka gibi ana grupların yanı sıra çok sayıda küçük etnik topluluğun da varlığını sürdürdüğü, son derece karmaşık bir sosyal mozaik barındırmaktadır. Bu çeşitlilik, Sudan'ın zengin kültürel mirasını oluştururken, aynı zamanda sosyal ve siyasal yapı üzerinde derin etkiler yaratan sosyopolitik zorluklara yol açmaktadır. Özellikle Darfur, Güney Kordofan ve Doğu Sudan gibi bölgelerde merkezi hükümetin uyguladığı dışlayıcı politikalar, belirli etnik grupların ekonomik, sosyal ve siyasi alanlardan sistematik biçimde dışlanmasına neden olmaktadır. Bu durum, yalnızca yoksulluk, eğitime ve sağlığa erişememe gibi sosyoekonomik eşitsizlikleri derinleştirmekle kalmamakta, aynı zamanda Sudan'ın toplumsal bütünlüğünü, iç barışını ve ulusal birliğini tehdit etmektedir.

Mevcut araştırmalar, Sudan'daki etnik marjinalleşmeyi genellikle yüzeysel düzeyde ele almakta, bu olgunun tarihsel arka planını ve kuramsal çerçevesini tam anlamıyla ortaya koymada, ayrıca barış inşa pratikleri açısından genellenebilir çıkarımlar geliştirmede yetersiz kalmaktadır. Ülkede uzun süredir devam eden iç savaşlar, siyasi krizler ve etnik çatışmalar, söz konusu marjinalleşme süreçlerinin tarihsel, ekonomik ve sosyopolitik köklerine işaret etmektedir. Bu bağlamda, Güney Sudan'ın bağımsızlık kazanması süreci, öncesinde var olan marjinalleştirme dinamiklerinin nasıl derin çatışmalar yaratabileceğini gösterirken, 2019 sonrasında siyasi istikrarın sağlanamaması ve son iki yıldır devam eden iç savaş da marjinalleşmenin süregelen bir sorun olduğunu açığa çıkarmaktadır. Bu çalışma özelde Güney Sudan'ın neden ayrıldığını açıklamayı amaçlamamakla birlikte, ele aldığı tarihsel ve yapısal boyutlar sayesinde Güney Sudan'ın ayrılma sürecinin anlaşılmasına da imkan verecek genel bir çerçeve çizmeyi hedeflemektedir.

Bu doğrultuda, çalışma etnik grupların tarihsel ve sosyal bağlamını ele alarak,

bu grupların marjinalleşme süreçlerini ve bu süreçlerin ülkenin genel sosyal ve politik yapısı üzerindeki etkilerini analitik bir çerçevede incelemeyi amaçlamakta, literatürdeki “ethnic exclusion” ve “discrimination” kavramları çerçevesinde Sudan’daki marjinalleştirici pratiklerin kökenleri ve güncel yansımalarını irdelemektedir. Böylece, Sudan’daki etnik çeşitlilik ve marjinalleşmenin çok boyutlu etkilerini anlamak için kapsamlı bir çerçeve sunulacak, barış inşasına yönelik kuramsal ve pratik önermeler yapılandırılacaktır.

Kavramsal ve Teorik Çerçeve

Sudan, tarihsel olarak çok geniş bir coğrafyaya yayılan ve aynı ulusal kimlik çatısı altında toplanan toplumsal grupların oluşturduğu karmaşık bir etnik çeşitliliğe sahiptir. Ülke genelinde yaygın olarak konuşulan Arapça, ortak bir dilsel payda sunarken, “Sudanlı” kimliği de benzer şekilde ortak bir ulusal kimlik zemini sağlamaktadır. Ne var ki, bu ortak dil ve kimlik paydasına rağmen Sudan toplumu, kabile bağlarının, bölgesel farklılıkların ve yerel kimliklerin güçlü etkisi altında şekillenmektedir. Bu durum, bir yandan Sudanlı olma bilincinin sürekliliğine katkıda bulunurken, diğer yandan ulusal kimliğin homojen bir bütünlük olarak algılanmasını güçleştirmekte ve etnik çeşitliliğin siyasal, toplumsal ve kültürel süreçlerde belirleyici rol oynamasına imkan tanımaktadır. Dolayısıyla, Sudan’da ulusal kimliğin, etnik gruplar arası gerilim, dışlama ve marjinalleşme süreçleriyle etkileşimi, etnik çatışmaları ve barış inşa çabalarını anlamak için kritik bir kavramsal mercek sunmaktadır.

Etnik çatışmalar, siyasal istikrar, toplumsal bütünleşme ve ekonomik kalkınma üzerinde derin etkiler yaratan çok boyutlu olgulardır. Sudan örneğinde olduğu gibi, farklı kabilelerin bir arada yaşadığı coğrafyalarda etnik grupların kaynaklara erişim, siyasal temsiliyet ve toplumsal statü bakımından dışlanması, uzun erimli çatışma döngülerini tetikleyebilmektedir. Bu durum, “marjinalleşme” (marginalization) ve “etnik dışlama” (ethnic exclusion) kavramlarını merkezi konuma taşımaktadır. Söz konusu kavramlar, devletlerin belirli etnik toplulukları siyasal, ekonomik ve toplumsal süreçlerin dışında tutarak kurumsal ayrımcılığı kurallaştırdığı koşulları ifade etmektedir (Cederman ve diğerleri, 2010).

Marjinalleşme veya sosyal dışlanma toplumsal yaşamın önemli alanlarında – ekonomik refah, siyasal katılım, eğitim, sağlık hizmetleri ve kültürel haklar– belirli grup ya da grupların sistematik biçimde dışlanmasını ifade eder (Silver, 1994). Bu kavram, ekonomik kalkınma literatürü, sosyoloji, siyaset bilimi ve antropoloji gibi farklı disiplinlerde ele alınmış olup, her bir disiplin kendi kavramsal araçlarını geliştirmiştir. Örneğin kalkınma çalışmaları alanında marjinalleşme, yoksulluk, sosyal hareketlilik eksikliği, beşeri sermaye yetersizliği ve temel hizmetlere erişim eksikliğiyle bağlantılıdır

(Stewart, 2008, 2016). Siyaset bilimi literatüründe marjinalleşme, çoğunlukla siyasal iktidarın belli etnisiteler lehine yapılandığı, azınlık ya da periferi topluluklarının ise karar alma süreçlerinden dışlandığı durumlardan beslenmektedir (Langer, 2005).

Discrimination (ayrımcılık), belirli bir grup ya da bireylere karşı doğrudan ya da dolaylı olarak ön yargı ve eşitsiz muamelede bulunmayı ifade ederken, exclusion (dışlama) bu grupların siyasal, toplumsal ve ekonomik süreçlerden sistematik biçimde hariç tutulması anlamına gelir (Gurr, 2000). Marginalization (marjinalleşme) ise dışlanma sürecinin ötesine geçerek, söz konusu grupların toplumun merkezi kurumlarından, kaynaklarından ve karar alma mekanizmalarından uzun vadede uzak tutulmasını ve bu yolla yapısal eşitsizliklerin yeniden üretilmesini kapsar (Silver, 1994; , 2008, 2016). Üç kavram benzer bir ayrımcılık zeminine yaslansa da “marjinalleşme”, dışlamanın toplumsal, ekonomik, siyasal ve kültürel katmanlar boyunca süreklileşmesine vurgu yapar. Sudan özelinde “marjinalleşme” kavramının seçilmesinin nedeni, ülkede dışlayıcı politikaların tarihsel ve kurumsal boyutlarının büyük ölçüde iç içe geçerek belirli etnik toplulukları kalıcı biçimde iktidar ve kaynak paylaşımının dışında bırakmasıdır (Assal, 2009). Bu durum, sıradan bir ayrımcılık ya da dışlama pratiğinden farklı olarak, devletin merkezi yapısı ve periferiler arasındaki eşitsiz güç ilişkilerini kökleştirmekte ve çatışma döngülerini daha da derinleştirmektedir (Cederman ve diğerleri, 2010).

Sudan özelinde marjinalleşme, merkezi hükümetin belirli bölgelere ve etnik topluluklara dönük kalkınma politikalarını sınırlandırması, temel hizmetleri ihmal etmesi ve bu toplulukların siyasal temsiline ket vurması şeklinde tezahür etmektedir (Assal, 2009). Bu koşullar, çok boyutlu eşitsizlikleri derinleştirerek etnik grupların devlete olan güvenini sarsmakta, çatışma eğilimlerini artırmakta ve uzun vadede sürdürülebilir barış çabalarını baltalamaktadır.

Marjinalleşmeyle sıkça iç içe geçen bir diğer kavram, “etnik dışlama”dır. Etnik dışlama, belirli etnik grupların sistematik olarak siyasal iktidar, kaynak dağılımı, eğitim olanakları ve toplumsal prestij alanlarından mahrum bırakılmasını ifade eder (Gurr, 2000). Bu yaklaşım, etnik kimliğin siyasal mobilizasyon açısından kilit bir rol oynadığı toplumlarda özellikle önemlidir. Horowitz (1985), etnik çatışmaların sıklıkla devletin dağıttığı avantajlar üzerindeki farklılaşan beklentilerden kaynaklandığını vurgular. Bu bağlamda etnisite, yalnızca kültürel bir belirleyici değil, aynı zamanda iktidar, zenginlik ve statü elde etmede bir değişken haline gelmektedir.

Bu teorik çerçeve, Sudan örneğinde etnik dışlamanın tarihsel kökenlerini anlamamıza yardımcı olmayı hedeflemektedir. Sömürgecilik sonrası dönemde merkezi hükümetin belirli etnik toplulukları karar alma süreçlerinden dışlaması ve kamusal kaynakları belirli etnisitelere yönlendirmesi, çatışma potansiyelini sürekli

canlı tutmuştur (Young, 2012). Etnik dışlama, yalnızca normatif bir sorun olmayıp aynı zamanda yapısal ve kurumsal bir gerçekliktir. Bu, devletin idari yapısı, güvenlik aygıtları, bürokratik mekanizmalar ve ekonomik politikalar üzerinden yeniden üretilebilmekte; böylelikle etnik çatışma, süregelen bir dinamik haline gelmektedir (Cederman ve diğerleri, 2010).

Etnik marjinalleşme ve dışlama süreçlerinin sürdürülebilir barışa etkilerini anlamak adına, barış inşa literatüründen yararlanmak gerekmektedir. Galtung, barışın salt çatışmasızlık (negatif barış) anlamına gelmediğini, yapısal ve kültürel şiddetin giderilmesini hedefleyen bir dönüşüm süreci (pozitif barış) olduğunu öne sürer (1969). Bu bakış açısı, etnik marjinalleşmenin, yapısal şiddetin bir formu olarak ele alınmasını mümkün kılmaktadır. Sudan örneğinde marjinalleşme, negatif barışın ötesine geçerek, toplumsal yapıyı dönüştüren, paylaşılan iktidar düzenlemeleri ve kurumsal reformlar gerektiren bir yapısal sorun olarak değerlendirilebilir.

Lederach ise çatışma dönüşümü yaklaşımıyla, barışın toplumsal ilişkilerin dönüştürülmesi, uzlaş mekanizmalarının kurulması ve güven inşasına dayandığını vurgular. Bu yaklaşım, Sudan'da etnik marjinalleşme nedeniyle kırılanlaşan toplumsal dokunun onarılması, kapsayıcı kurumların inşası ve marjinalleşmiş grupların siyasal katılımını artıran politikaların geliştirilmesini önermektedir (1997). Bu çerçevede, barış inşa sürecinin merkezinde, marjinalleştirilmiş grupların yapısal dışlanma koşullarının giderilmesi, kaynak dağılımının yeniden düzenlenmesi ve azınlık grupların siyasal temsiliyetini güçlendiren mekanizmaların oluşturulması yer almaktadır.

Sudan örneğini anlamada, Küresel Güney perspektifleri ve postkolonyal kuramsal çerçeveler de dikkate alınmalıdır. Bu yaklaşımlar, sömürge dönemi mirasının bugünkü siyasal ve toplumsal düzenleri nasıl şekillendirdiğine odaklanır. Sudan'da etnik marjinalleşme, tarihsel olarak sömürge sonrası devlet inşası süreçlerinin, merkezi otoriteyi güçlendiren ancak periferideki etnisiteleri yok sayan politikaların sonucunda kurumsallaşmıştır (Mamdani, 2009). Postkolonyal yaklaşımlar, etnik kimliğin bu tür toplumlarda yalnızca kültürel bir faktör değil, aynı zamanda sömürge sonrası devletin yeniden üretimine hizmet eden bir siyasal araç olduğunu ileri sürer.

Bu doğrultuda, marjinalleşme süreçleri, postkolonyal dönemde merkezin periferiyi sömürgecilerden devraldığı hiyerarşik bir yapının devamı olarak görülebilir (Young, 2012). Bu tür perspektifler, barış inşa süreçlerinde sadece güncel kurumların değil, tarihsel adaletsizliklerin, kimlik siyasetinin ve sömürge sonrası güç ilişkilerinin de dikkate alınması gerektiğini göstermektedir. Böylelikle, teorik çerçeve, etnik çatışmaları salt güncel politikalarla sınırlamadan, tarihsel, yapısal ve postkolonyal dinamikler ekseninde ele alır.

Bu çalışmanın teorik çerçevesi, etnik marjinalleşme olgusunu anlamak için üç temel eksende bütünleşir. İlk eksen, etnik dışlama ve marjinalleşmenin kuramsal tanımıdır. Burada siyaset bilimi, sosyoloji ve kalkınma çalışmaları literatüründen yararlanılarak, marjinalleşme olgusunun yapısal, kurumsal ve normatif boyutları belirginleştirilir (Silver, 1994; Stewart, 2008, 2016). İkinci eksen, etnik çatışma literatüründen beslenen bir analiz sunar. Bu doğrultuda, Horowitz (1985) ve Gurr (2000) gibi teorisyenlerin yaklaşımları, etnik kimliğin siyasal mobilizasyon ve iktidar paylaşımı süreçlerindeki rolünü açıklamada yol göstericidir. Etnik dışlama, bu çerçevede çatışma potansiyelini sürekli diri tutan bir faktör haline gelir. Üçüncü eksen, barış inşa ve çatışma dönüşümü teorilerini devreye sokar (Galtung, 1969; Lederach, 1997). Bu sayede, marjinalleşme sürecinin yalnızca çatışmanın tetikleyicisi olarak değil, barışın inşasını güçleştiren bir yapısal engel olarak anlaşılması mümkün olur. Barış inşa yaklaşımları, kapsayıcı kurumların oluşturulması, eşit kaynak dağılımı ve marjinalleştirilen etnik grupların siyasal, ekonomik ve toplumsal süreçlere dahil edilmesiyle pozitif barışın inşa edilebileceğini ileri sürer.

Tüm bu kuramsal perspektifler, Sudan bağlamına uygulandığında, ortaya çok katmanlı bir analitik model çıkmaktadır. Bu model, tarihsel sömürge mirası ve postkolonyal iktidar ilişkileriyle pekiştirilmiş dışlayıcı kurumların, marjinalleşme pratiklerini süreklileştirdiğini, bu sürekliliğin ise etnik çatışmaların kaynağını oluşturduğunu savunur (Mamdani, 2009; Young, 2012). Barış inşa süreçleri ise bu yapısal sorunların giderilmesini zorunlu kılarak, sürdürülebilir barışın etnik gruplar arası güç dengelerinin yeniden tanımlanması, eşitlikçi politikaların hayata geçirilmesi ve kolektif kimliklerin uzlaşmacı bir düzlemde yeniden kurgulanmasıyla mümkün olabileceğini ortaya koymaktadır.

Sudan'da Etnik Plüralizm: Tarihsel Kökenler ve Toplumsal Dinamikler

Sudan, tarih boyunca Afrika'nın en karmaşık etnik ve kültürel çeşitliliğine sahip ülkelerinden biri olmuştur. Beca, Fur, Nuba, Dinka gibi ana etnik gruplar, Sudan'ın kültürel mozağının temel yapı taşlarını oluşturur. Bu grupların tarihsel arka planları, Sudan'ın sosyal, ekonomik ve siyasi yapısını anlamak açısından hayati öneme sahiptir. Ancak, bu çeşitliliğin aynı zamanda ülkenin farklı bölgelerinde yaşayan etnik gruplar arasında derin sosyal, ekonomik ve politik ayrışmalara yol açtığı da aşıkardır (Musa, 2018). Bu durum, etnik dışlama ve marjinalleşme olgusuna ilişkin kuramsal yaklaşımlarla ve yapısal şiddet kavramının işaret ettiği istikrarsızlık dinamikleriyle de örtüşmektedir.

Sudan, coğrafi olarak geniş ve çeşitli bir ülke olup, farklı iklim ve ekosistemlere sahip bölgelerden oluşmaktadır. Bu coğrafi çeşitlilik, Sudan'daki etnik grupların

dağılımını ve bu grupların yaşadığı bölgelerin ekonomik ve sosyal yapılarını büyük ölçüde şekillendirmiştir. Sudan'ın geniş toprakları, Nil Nehri'nden Kızıldeniz kıyılarına, dağlık bölgelerden çöl alanlarına kadar uzanan çeşitli coğrafi özellikler içerir. Bu çeşitlilik, Sudan'ın farklı bölgelerinde yaşayan etnik grupların yaşam biçimlerini, sosyal örgütlenmelerini ve ekonomik faaliyetlerini doğrudan etkilemiş ve bu gruplar arasında hem iş birliğine hem de rekabete dayalı karmaşık ilişkiler geliştirmiştir (Deng, 1995). Söz konusu iktisadi ve sosyal ilişkilerin farklılaşması, Horowitz (1985) gibi kuramcıların vurguladığı etnik çatışma mekanizmalarına zemin hazırlayan yapısal ayrışmaların tipik bir örneğini oluşturmaktadır.

Sudan'ın bu coğrafi ve etnik çeşitliliği, merkezi hükümetin baskıcı politikaları ve kaynakların dağılımındaki eşitsizliklerle birleştiğinde, bu durum geçmişteki ve mevcut çatışmaların temel nedenlerini oluşturmuştur (Musa, 2018). Bu tablo, yapısal şiddet (Galtung, 1969) ve yatay eşitsizlikler (Stewart, 2008) literatüründe öne sürülen iddialarla biçimsel bir uyum göstermekte; marjinalleştirilen grupların siyasal ve ekonomik süreçlerden dışlanmasının istikrarsızlık ve çatışma riskini artırabileceğine dair teorik öngörülerin Sudan bağlamında anlamlı bir araştırma alanı sunduğuna işaret etmektedir. Söz konusu kuramsal yaklaşımların Sudan örneğine uygulanabilirliğini ortaya koymak, bu öngörülerin ne ölçüde karşılık bulduğunu daha net bir biçimde ortaya koyacaktır. Bu çatışmalar, Sudan'ın sosyal ve siyasi istikrarını derinden sarsmış, milyonlarca insanın yerinden edilmesine, ölümlerine ve büyük insani krizlerin yaşanmasına yol açarak, ülkenin sosyal dokusunu ve siyasi yapısını geri dönülmez bir şekilde etkilemiştir. Böylece, Sudan'ın etnik çeşitliliği, bir yandan zengin kültürel bir mozaik sunarken, diğer yandan ülkenin siyasi ve sosyal istikrarını tehdit eden unsurları da beraberinde getirmiştir. Burada, marjinalleşmiş grupların toplumsal sürece tam katılamaması, Cederman, Wimmer ve Min'in (2010) etnik dışlama modellerinde belirtildiği gibi, ülkenin uzun vadeli bütünlüğünü zedeleyen bir faktör olarak tezahür etmektedir.

Bu bağlamda, Sudan'daki birisi bölünmeden sonra Güney Sudan'da kalan dört büyük kabilenin – Beca, Fur, Nuba, Dinka – etnik yapısını, coğrafi dağılımlarını ve bu gruplar arasında var olan etnik çatışmaları analiz etmek önem arz etmektedir. Böylesi bir analiz, etnik dışlama ve marjinalleşmeyi odağa alan teorik çerçevelerin (Gurr, 2000; Horowitz, 1985) Sudan bağlamında ne şekilde somutlaştığını ortaya koyarak, barış inşa çabalarının hangi yapısal engellerle karşı karşıya olduğunu da gözler önüne serecektir.

Sudan'ın doğusunda, Kızıldeniz kıyısında ve Nubya Çölü'nde yaşayan bir etnik grup olarak Beca topluluğu karşımıza çıkmaktadır. Becalar, tarihsel olarak Kuzey Afrika'da yer alan eski medeniyetlerle yakın ilişkilere sahiptir ve bu etkileşimler onların kültürel ve dilsel yapısını şekillendirmiştir. Beca halkının kökenleri, M.Ö. 4.

yüzyıla kadar uzanır ve Mısır’ın eski krallıklarıyla olan ticari ilişkileriyle de bilinirler (Paul, 2011). Bu etnik grup, uzun süre boyunca marjinalleşmiş ve Sudan’daki merkezi hükümetlerin kalkınma programlarının dışında bırakılmıştır. Tarihsel olarak, Beca halkı, bağımsızlık hareketlerinden ve Osmanlı İmparatorluğu ile İngilizlerin Sudan üzerindeki hakimiyetinden büyük ölçüde etkilenmiştir. 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında, Becalar, Sudan’da merkezi otoritenin tesis edilmesine karşı direniş göstermişlerdir. Bu direniş, Beca halkının kendi kimliklerini ve topraklarını koruma çabalarının bir parçası olarak görülmektedir (Cameron, 1887).

Beca kabilesinin yaşadığı bölge kurak çöl iklimi ve dağlık arazileri ile bilinir. Bununla beraber Becaların yerleşik olduğu bu bölge, tarihi olarak ticaret yolları üzerinde bulunması nedeniyle stratejik bir öneme sahiptir. Ancak, bu stratejik konum, Beca halkının ekonomik kalkınmasında sınırlı bir rol oynamıştır. Bölgenin sert iklim koşulları ve yetersiz altyapısı, Beca halkının ekonomik fırsatlardan yeterince yararlanamamasına yol açmıştır. Tarım, bu bölgede sınırlı bir şekilde yapılmakta olup, hayvancılık ve küçük çaplı ticaret, Beca halkının temel geçim kaynakları arasında yer almaktadır (Cameron, 1887; el-Hasan, 1994). Ayrıca, bölgedeki altın madenciliği faaliyetleri, son yıllarda ekonomik bir hareketlilik getirirse de bu faaliyetlerin yerel halk üzerinde yarattığı etkiler tartışmalıdır.

Becalılar tarihsel olarak merkezi hükümetlerin ihmaline ve dışlanmasına maruz kalmıştır. Beca halkı, Sudan’daki merkezi hükümetlerin uyguladığı politikaların dışında bırakılmış ve bu durum, Beca halkı ile merkezi otorite arasında derin bir güvensizlik yaratmıştır. Uzun yıllar boyunca merkezi yönetim, Beca topluluğunun yaşadığı bölgeleri altyapı, kalkınma projeleri ve sosyal hizmetler bakımından sistematik biçimde göz ardı etmiş, böylece Beca halkının kurumsal süreçlere katılım imkanlarını büyük ölçüde kısıtlamıştır. 1950’lerde ve 1960’larda, Beca halkı, merkezi hükümete karşı silahlı direniş başlatmış ve bu direniş, 1990’larda Beca Kongresi adı verilen bir isyan hareketine dönüşmüştür (el-Hızır, 2023). Beca Kongresi, Beca halkının marjinalleşmesine karşı bir tepki olarak ortaya çıkmış ve Sudan hükümetinin doğudaki kaynakları adaletsiz bir şekilde kontrol etmesine karşı mücadele etmiştir. Bu çatışmalar, Beca halkının ekonomik ve sosyal haklarını savunma mücadelesi olarak görülse de aynı zamanda Sudan’daki etnik ayrılıkların ne kadar derin olduğunu da göstermektedir.

Sudan’ın batısındaki Darfur bölgesinde yaşayan ve kendi adını bu bölgeye vermiş olan ikinci önemli bir etnik grup olarak Fur kabilesi karşımıza çıkmaktadır. Fur halkı, Darfur Sultanlığı’nın kurucuları olarak bilinir ve bu sultanlık, 17. yüzyıldan 1916’ya kadar bölgenin siyasi ve kültürel hayatında önemli bir rol oynamıştır. Darfur Sultanlığı, bölgedeki en önemli siyasi yapılardan biri olarak kabul edilir ve Fur halkının sosyal,

dini ve kültürel kimliğinin gelişiminde büyük bir rol oynamıştır. Ancak, 20. yüzyılın başlarında İngiliz sömürge yönetimi altında bu sultanlık sona ermiştir. Fur kabilesi, daha sonraki yıllarda merkezi hükümetin politikalarından ve Darfur'daki etnik çatışmalardan büyük zarar görmüştür. Özellikle ekonomik kaynakların adaletsiz dağılımı, siyasal temsildeki eşitsizlikler ve sistematik dışlama politikaları, 2000'li yılların başında Darfur'da patlak veren iç savaşın temel nedenlerini oluşturmuştur. Bu dönemde, Fur halkı, Sudan hükümeti ve hükümet yanlısı milisler tarafından hedef alınmış ve bu durum, uluslararası toplumun dikkatini çekmiştir (Nâyil, 2022).

Darfur, dağlık ve yarı kurak bir bölgedir ve bu bölge, tarihsel olarak tarım ve hayvancılık faaliyetleri için elverişli bir bölge olarak bilinir. Fur halkı, bu bölgenin verimli topraklarını kullanarak çiftçilik yapmış ve hayvancılık faaliyetlerinde bulunmuştur/ bulunmaktadır (el-Bedevi, 2005; Nâyil, 2022). Ancak, Darfur'un coğrafi izolasyonu ve Sudan'daki merkezi hükümetlerin bu bölgeyi ihmal etmesi, Fur halkının ekonomik gelişimini olumsuz etkilemiştir. Bölgedeki marjinalleşme dinamikleri, etnik dışlama modellerinin (Cederman ve diğerleri, 2010) işaret ettiği gibi, belirli grupların siyasal ve ekonomik süreçlerden sistemli biçimde uzak tutulmasının sosyal istikrarsızlık üretebileceğini düşündürmektedir. 20. yüzyılın ortalarından itibaren, Darfur'daki etnik gruplar arasında su ve toprak kaynakları üzerinde rekabet artmış, bu da bölgedeki etnik çatışmaların ana nedenlerinden biri olmuştur. Kaynaklar üzerindeki bu rekabet, Horowitz'in (1985) etnisite ile çıkar uyumsuzluğu arasındaki bağlantıya dair kuramsal çıkarımlarını yansıtarak, etnik kimliklerin çatışma mobilizasyonunda nasıl işlev görebileceğini göstermektedir. Darfur'daki bu çatışmalar, bölgenin sosyoekonomik yapısını derinden etkilemiş ve Fur halkının yaşam koşullarını ağırlaştırmıştır. 2000'li yılların başında, Darfur'da yaşanan iç savaş ve etnik temizlik olayları, Fur halkının yerinden edilmesine ve bölgede ciddi bir insani kriz yaşanmasına yol açmıştır (De Waal, 2007). Bu insani kriz, yapısal şiddet (Galtung, 1969) ve yatay eşitsizlikler (Stewart, 2008) literatüründe belirtilen olguların somut bir karşılığı olarak görülebilir; marjinal grupların sürekli ihmal edilmesi, toplumsal dokuyu zayıflatarak uzun vadeli barış perspektifini gölgelemektedir.

Darfur'daki etnik çatışmalar, 1980'lerin sonlarından itibaren ciddi bir şekilde tırmanmış ve bu çatışmaların en yoğun dönemi, 2000'li yılların başlarında yaşanmıştır. Darfur'da yaşanan bu çatışmalar, Sudan hükümeti ile hükümet yanlısı milisler (Janjaweed/Cencevit) ile Fur, Zağawa ve Masalit gibi etnik gruplar arasında gerçekleşmiştir ('Ubayd, 2019). Darfur'daki bu iç savaş, soykırım suçlamalarına yol açmış ve milyonlarca insanın yerinden edilmesine neden olmuştur. Bu çatışmaların ana sebepleri arasında, su ve toprak kaynakları üzerindeki rekabet, merkezi hükümetin Darfur'daki etnik grupları marjinalleştirme politikaları ve bu grupların sosyal ve ekonomik taleplerinin görmezden gelinmesi yer almaktadır. Bu bağlamda, söz konusu

faktörler, Gurr (2000) ve Stewart (2008) gibi kuramcıların azınlık grupların uzun vadeli mahrumiyetinin çatışma riskini artıracağına dair öngörülerıyla de paralellik göstermekte; böylece Darfur vakası, Sudan bağlamında barış inşası perspektiflerinin yapısal sorunlarla yüzleşmesini zorunlu kılmaktadır. Darfur çatışması, uluslararası toplumun dikkatini çeken en ciddi insani krizlerden biri olmuş ve Sudan hükümetine karşı uluslararası yaptırımların uygulanmasına yol açmıştır (Unruh, 2015).

Sudan'da var olan önemli kabilelerden bir diğeri ise, Güney Kordofan bölgesindeki Nuba Dağları'nda yaşayan ve farklı alt gruplardan müteşekkil olan Nuba topluluğudur. Nuba halkı, gerek dini gerekse etnik bakımdan çeşitlilik arz etmekte; İslam, Hristiyanlık ve yerel inançlara mensup bireyleri bünyesinde barındırmaktadır. Bu heterojen yapı, Nuba halkının tarihsel kökenlerinin Nil Nehri havzasının Antik krallıklarıyla ve kıtanın diğer bölgeleriyle olan irtibatını yansıtmaktadır. Nuba Dağları ise bu topluluğun kültürel ve sosyal yaşamının merkezini teşkil etmektedir. Tarihsel süreç boyunca Nuba halkı, merkezi otorite tarafından istikrarlı biçimde ihmal edilerek, siyasal ve ekonomik sistemlerden dışlanmış. Bu dışlama, Cederman, Wimmer ve Min'in (2010) öne sürdüğü etnik dışlama modellerini andırarak, Nuba halkının ülke bağımsızlığından sonra dahi süren çatışma döngülerine ve direniş hareketlerine dahil olmasına zemin hazırlamıştır. Örneğin, 1980'ler ve 1990'larda Nuba topluluğu, Sudan Halk Kurtuluş Ordusu (SPLA) ile ortak bir çizgide hareket ederek merkezi hükümete karşı silahlı mücadele yürütmüştür. Bu gelişmeler, Horowitz'in (1985) kimlik temelli çatışma analizinde tanımladığı, etnisitenin mobilizasyon gücüne dair çıkarımları doğrular niteliktedir (Kafi, 2014).

Nuba Dağları, Sudan'ın başka bölgeleriyle karşılaştırıldığında daha yüksek rakımlı ve bereketli tarım arazilerine sahip olsa da bu coğrafi koşullar dahi Nuba halkının kalkınma süreçlerine katılımını sağlayamamıştır. Topluluğun tarım, hayvancılık ve avcılık faaliyetlerine dayalı ekonomisi, merkezi yönetimin ilgisizliği ve kalkınma projelerindeki kronik eksiklikler nedeniyle zayıf kalmıştır. Galtung'un (1969) tanımladığı yapısal şiddetin, yani sistematik engellerin grupların gelişimini sınırlaması anlayışıyla uyumlu görünen bir durum yine Nubaların bu durumlarında da dikkati çekmektedir. Güney Kordofan'daki izolasyonun sonucu olarak Nuba halkının ekonomik fırsatlardan yoksun bırakılması, Stewart'ın (2008) üzerinde durduğu yatay eşitsizliklerin kalıcılışmasına katkı sağlamış; böylelikle bölgedeki etnisiteler arası gerilimi daha da körüklemiştir (Mekî, 2023). Bu koşullar, Nuba halkının Sudan'daki diğer etnik gruplarla ilişkilerini karmaşılaştırırken, Gurr'un (2000) vurguladığı, mahrumiyet deneyiminin siyasal istikrarsızlıkla kesiştiği risk alanını da büyütmüştür (Suliman, 1999).

Nuba halkı, bağımsızlık sonrası dönemde merkezi yönetimin baskıcı yaklaşımına

karşı direnç göstermiş; Nuba Dağları'ndaki çatışmalar, devletle SPLA arasındaki iç savaşın bir parçasına dönüşmüştür. Bu esnada Nuba halkı, hem fiziksel hem de kültürel varlıklarını müdafaa etmek zorunda kalmış; zorla yerinden edilmeler ve kimliklerini tehdit eden politikalar, topluluğun varoluş mücadelesini keskinleştirmiştir. Bu tablo, Galtung (1969) ve Horowitz (1985) gibi kuramcıların öngördüğü biçimde, etnik marjinalleşmenin toplumsal dokuyu zedeleyerek uzun vadeli istikrarsızlığı besleyebileceğini gözler önüne sermektedir. Nuba çatışması, Sudan'da marjinalleşmiş etnik grupların karşı karşıya kaldığı yapısal engellerin ve bu engellerin çatışma dinamiklerini nasıl tetikleyebileceğinin en çarpıcı örneklerinden biri olarak değerlendirilebilir (Meşike, 2018; Suliman, 1999).

Dinka kabilesi, ülkenin bölünmesinden önce Sudan'ın en büyük etnik grubu olarak bilinir ve özellikle günümüz Güney Sudan'ında yoğunlaşmıştır. Dinka halkının tarihsel kökenleri, Nil Vadisi'ndeki eski topluluklara dayanmakta olup, kabile mensupları tarım ve hayvancılıkla geçimlerini sağlamaktadır. Bu topluluk, Güney Sudan'ın bağımsızlık mücadelesinde belirleyici bir rol oynayarak Sudan'daki iç savaşlar sırasında merkezi otoriteye karşı uzun süreli bir direniş göstermiştir (Beswick, 1998). Dinka halkının 1983'te Beşir hükümetine karşı başlatılan ikinci iç savaşta ana aktörlerden biri olması ve savaşın 2005 Naivasha Anlaşması'yla sona ererek Güney Sudan'ın bağımsızlığına giden yolu açması, etnik temelli çatışmaların (Horowitz, 1985) siyasal sınırların yeniden çizilmesinde ne denli etkili olabileceğini ortaya koymaktadır. Bu süreçte Dinkalar ağır kayıplar vermiş ancak yeni bir devletin kurulmasına öncülük etmiş, böylece Cederman, Wimmer ve Min'in (2010) etnik dışlama modellerine dair literatürün işaret ettiği üzere, grupların siyasal süreçlere katılım isteğinin devletin bütünlüğü ve sınırları üzerinde dönüştürücü etkiler yaratabileceği bir vaka sergilemişlerdir (Ferhâti, 2016).

Dinkalar, Güney Sudan'ın bataklık ve nehir vadileriyle kaplı geniş ovalarında yoğunlaşmış olmakla birlikte, doğal afetler, sel ve zorlu coğrafi koşullar kabilenin geçim pratiklerini ve toplumsal yapısını ciddi şekilde etkilemiştir. Bu durum, Galtung'un (1969) işaret ettiği üzere, coğrafi ve çevresel etkenlerin de marjinalleşmeye katkı sunarak toplumsal kırılganlığı artırabildiğini gösterir niteliktedir. Dinka halkı, Sudan'daki iç savaş sırasında büyük göç dalgalarıyla karşılaşmış, farklı bölgelere ve komşu ülkelere sığınmak zorunda kalmış; böylece vurguladığı yatay eşitsizlikler ve kolektif hak mahrumiyetinin, etnik kimliklerin siyasi sınırları aşan bir hassasiyetle yeniden üretildiği bir örnek haline gelmiştir (Beswick, 1998).

Dinka topluluğu, Sudan'daki etnik çatışmalardan en fazla zarar gören gruplardan biridir. Dinka halkı ile Sudan hükümeti arasındaki çatışmalar, 1983'te başlayan ikinci iç savaşla doruk noktasına ulaşmış (El Shair, 2015; Pendle, 2017), Gurr'un

(2000) belirttiği gibi, uzun süreli ayrımcılık ve dışlamanın silahlı direniş ve iç savaşa evrilebileceğine dair teorik öngörülerini canlı bir örnekle somutlaştırmıştır. Ancak Güney Sudan bağımsızlığını kazandıktan sonra dahi Dinka halkı ile diğer etnik gruplar arasındaki çatışmaların sürmesi, etnisite temelli problemlerin yalnızca sınır değişikliği ya da siyasal ayrışmalarla çözülemeyeceğini, yapısal engeller ortadan kaldırılmadığı sürece kimlik siyasetinin barış inşa süreçlerini zorlaştırdığını göstermektedir. Bu durum da makalenin genel teorik perspektifinin işaret ettiği üzere, sürdürülebilir barış ancak eşitlikçi politikalar, katılımcı yönetim ve marjinalleşmeyi aşmaya yönelik dönüşümlerle mümkün olacaktır savını desteklemektedir.

Sudan’daki bu ana etnik grupların tarihsel arka planları, ülkenin sosyal ve siyasi yapısını şekillendiren temel unsurlardır. Her bir grup, kendi tarihsel deneyimleri ve mücadeleleri aracılığıyla Sudan’ın bugünkü etnik ve siyasi mozağının oluşumuna katkıda bulunmuştur. Bu grupların tarihini anlamak, Sudan’daki mevcut çatışmaların ve sosyal adaletsizliklerin kökenlerine inmek için hayati öneme sahiptir. Sudan’daki etnik grupların coğrafi dağılımı, bu grupların sosyal ve ekonomik yapılarını büyük ölçüde belirlemiş ve ülkedeki etnik çatışmaların arka planını oluşturmuştur. Her bir etnik grubun yaşadığı coğrafi bölge, bu grupların marjinalleşme süreçlerini ve Sudan’daki sosyal dinamikleri anlamak açısından kritik öneme sahiptir. Sudan’daki etnik çatışmalar, ülkenin sosyal ve siyasi yapısını derinden sarsmış ve etnik gruplar arasındaki ilişkileri karmaşıklştırmıştır. Bu çatışmalar, Sudan’ın ulusal bütünlüğünü tehdit eden en önemli unsurlar arasında yer alır ve bu çatışmaların kökenlerini anlamak, Sudan’daki marjinalleşme süreçlerinin daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunur. Bu açıdan bakıldığında, Sudan örneğinde ortaya çıkan etnik mozaik, Galtung’un (1969) yapısal şiddet, Horowitz’in (1985) kimlik temelli çatışma ve Cederman, Wimmer ve Min’in (2010) etnik dışlama modelleriyle ilişkilendirilebilecek çok boyutlu bir kuramsal çerçeve sunmakta; bu çerçeve, toplumsal ve siyasal istikrarsızlığın nasıl inşa edildiğini ve hangi yapısal faktörlerce beslendiğini anlama noktasında güçlü bir analitik zemin oluşturmaktadır.

Bu bağlamda, marjinalleşme olgusunun sosyal ve siyasal etkilerini irdelemek, yalnızca Sudan’daki etnik çeşitliliğin tarihsel ve coğrafi temellerini anlama çabasını tamamlamakla kalmayacak, aynı zamanda barış inşası perspektiflerini de derinleştirecektir. Bir sonraki bölümde, “Marjinalleşmenin Sosyal ve Siyasal Etkileri” başlığı altında, marjinalleştirilen grupların ekonomik, toplumsal ve siyasal süreçlerden sistematik olarak dışlanmalarının istikrar, adalet ve barış üzerindeki yansımaları ele alınacaktır. Bu sayede, teorik yaklaşımların Sudan örneğine tatbik edilmesiyle elde edilen bulgular, yapısal sorunların çözümü ve sürdürülebilir barışın inşa edilebilmesi için gerekli stratejik adımların belirlenmesine ışık tutacaktır.

Tablo 1

Etnik Grupların Yaşadığı Sorunlar

Etnik Grup	Yaşadığı Bölge	Başlıca Sorunlar	Siyasi Temsiliyet	Ekonomik Durum	İnsan Hakları İhlalleri
Beca	Doğu Sudan (Kızıldeniz Kıyısı, Nubya Çölü)	Ekonomik marjinalleşme, altyapı eksikliği, siyasi dışlanma, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim eksikliği	Düşük - Beca Kongresi gibi gruplar üzerinden direniş hareketleri	Çok düşük - Tarım ve hayvancılıkla sınırlı, altın madenciliği fırsatları söz konusu ancak kontrol devlet ve yabancı firmalarda	Siyasi baskı, ekonomik dışlanma, eğitim ve sağlık haklarından mahrum bırakılma
Fur	Darfur (Batı Sudan)	Etnik çatışmalar, toprak ve su kaynakları üzerindeki rekabet, merkezi hükümetin ihmal politikaları, zorla yerinden edilme	Düşük - Merkezi hükümet tarafından bastırılan yerel hareketler	Düşük - Verimli topraklara sahip ancak çatışmalar ve hükümet politikaları nedeniyle ekonomik fırsatlar sınırlı	Toprak gaspı, zorla yerinden edilme, etnik temizlik, hükümet destekli milis saldırıları
Nuba	Güney Kordofan (Nuba Dağları)	Siyasi baskı, merkezi hükümetle silahlı çatışmalar, ekonomik dışlanma, eğitim ve sağlık yetersizliği	Çok Düşük - SPLA ile ortak silahlı direniş geçmişi	Çok düşük - Tarıma dayalı ekonomi, merkezi yönetimin ilgisizliği nedeniyle gelişme göstermiyor	Silahlı baskılar, yerleşim alanlarının bombalanması, zorla yerinden edilme

Etnik Grup	Yaşadığı Bölge	Başlıca Sorunlar	Siyasi Temsiliyet	Ekonomik Durum	İnsan Hakları İhlalleri
Dinka	Güney Sudan	İç savaşın etkileri, doğal afetler, ekonomik dışlanma, merkezi hükümetin politik baskıları	Orta - Güney Sudan'ın bağımsızlığı sonrası temsil arttı ancak iç çatışmalar sürüyor	Orta - Güney Sudan bağımsızlığı sonrası ekonomik fırsatlar arttı ancak bölgesel çatışmalar sürdürülebilir kalkınmayı engelliyor	İç savaş nedeniyle kitlesel yer değiştirme, doğal afetlere karşı hükümetin yetersiz desteği

Marjinalleşme Sürecinin Toplumsal ve Siyasal Yansımaları

Sudan'daki etnik gruplar arasında süregelen marjinalleşme, yapısal şiddet (Galtung, 1969), etnik dışlama (Cederman ve diğerleri, 2010; Gurr, 2000) ve yatay eşitsizlikler (Stewart, 2008) bağlamında ele alındığında, bu durumun sosyal ve siyasal etkilerinin çok boyutlu olduğu açıktır. Daha önce sunulan bölümlerinde vurgulandığı üzere, marjinalleşmenin yalnızca bir toplumsal adalet sorunu olmaktan öte, etnik çatışmaları, sürdürülebilir barış arayışlarını ve ulusal kimliğin inşasını doğrudan etkileyen yapısal bir sorun olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu çerçevede, Sudan'ın Fur, Nuba, Dinka ve Beca halklarının marjinalleşme pratikleriyle karşı karşıya kalması, temel hizmetlere erişimin kısıtlanması, ekonomik fırsatların engellenmesi, insan hakları ihlalleri ve siyasi temsilden yoksunlukla kendini göstermektedir.

Merkezi hükümetin dışlayıcı politikalarının sosyal boyutu, başta eğitim ve sağlık gibi kritik alanlarda kendini açıkça belli etmektedir. Sudan'daki marjinalleşmiş etnik gruplar, yapısal eşitsizliklere tabi kılınarak, kamusal kaynaklara erişimde sistematik biçimde dışlanmışlardır. Bu durum, toplumsal refahın ve fırsat eşitliğinin zayıflamasıyla sonuçlanmakta; farklı etnik grupların bir arada yaşadığı coğrafi bölgelerde toplumsal huzursuzluk ve güvensizlik ortamı yaratmaktadır. Burada Galtung'un (1969) yapısal şiddet kavramı devreye girer: Kamusal hizmetlerin dağıtımında bir grubun sürekli dezavantajlı konumda bırakılması, şiddetin fiziki olmaktan ziyade kurumsal ve sistemik bir karakter kazandığını göstermektedir.

Fur halkının yaşadığı Darfur bölgesi, bu yapısal dışlamanın somut bir örneğidir. Eğitim ve sağlık hizmetlerinin yetersizliği, altyapı eksiklikleri ve güvenlik sorunları, Fur toplumunun uzun vadeli kalkınma imkanlarını kısıtlamaktadır (Musso, 2017). Benzer şekilde, Nuba Dağları'ndaki Nuba halkı, iç çatışmalar, merkezi hükümetin

baskıcı tutumu ve istikrarsız koşullar nedeniyle temel kamusal hizmetlere erişimde derin güçlüklerle karşılaşmaktadır (Ylönen, 2009). Bu tablo, teorik çerçevemizde belirtilen etnik dışlama yaklaşımıyla doğrudan uyuşmaktadır. Merkezi karar alma mekanizmalarının kontrolünü elinde tutan gruplar, periferideki toplulukları dışlayarak, devletin kaynaklarına erişimi etnik hatlar boyunca sınırlandırmakta, böylelikle yatay eşitsizliklerin yeniden üretilmesine yol açmaktadır (Stewart, 2008).

Güney Sudan'da yaşayan Dinka halkı da bağımsızlık öncesi dönemde eğitim ve sağlık hizmetlerinden büyük ölçüde mahrum kalmıştır. Doğal afetlerin sıklığı, kırsal bölgelerdeki okulların ve sağlık merkezlerinin eksikliği, Dinka toplumunun sosyoekonomik gelişimini sekteye uğratmıştır (Idris, 2012; Musa, 2018). Burada, marjinalleşme sürecinin yalnızca siyasal veya ekonomik değil, aynı zamanda insani kalkınma boyutunu da ihlal ettiğini görüyoruz. Lederach'ın (1997) çatışma dönüşümü yaklaşımına göre, pozitif barışın inşası yapısal dengesizliklerin giderilmesini gerektirir. Ancak eğitim ve sağlık gibi temel hizmetlerin eksikliği, bu dengesizliklerin devamını sağlayarak, barış inşa süreçlerini yapısal olarak zayıflatır.

Benzer biçimde, Beca kabilesi Sudan'ın doğusunda, Kızıldeniz kıyısı ve Nubya Çölü'nde yer alan alanlarda marjinal konumda kalmış; eğitime, sağlığa ve altyapıya erişememiştir (el-Hasan, 1994). Bu durum, Beca halkının uzun vadeli sosyoekonomik kalkınmasını engellemekle kalmaz; aynı zamanda kimlik siyasetini de keskinleştirir. Küresel Güney perspektifi (Mamdani, 2009; Young, 2012) bağlamında bakıldığında, bu marjinalleşme politikaları, sömürge sonrası dönemde merkezi iktidarın belirli grupları kayırarak periferideki toplulukları dışlamasıyla yakından ilişkilidir. Bu yaklaşım, yerel etnik grupların devlet mekanizmalarından dışlanmasını küresel güç asimetrisinin ve tarihsel sömürge pratiklerinin bir uzantısı olarak anlamamıza olanak tanır.

Marjinalleşmenin doğrudan bir sonucu, bu grupların ekonomik fırsatlara erişiminin kısıtlanmasıdır. Literatürde ekonomik kaynaklara eşitsiz erişimin çatışma üretici dinamikleri beslediği sıklıkla vurgulanmaktadır (Gurr, 2000; Horowitz, 1985). Yatay eşitsizliklerin derinleşmesi, marjinalleştirilen grupları yoksulluk döngüsüne hapsederken, devletin meşruiyetini de zedeler. Örneğin, Darfur bölgesinde Fur halkı, doğal kaynakların zenginliğine karşın bu kaynakların adil dağıtımından yoksun bırakılmıştır (De Waal, 2007). Böylece, ekonomik marjinalleşme, hem sosyoekonomik adaletsizliği kurumsallaştırır hem de çatışma riskini artırır. Bu, Galtung (1969) tarafından tanımlanan yapısal şiddetin somut bir ifadesidir; zira çatışma ortamı, dışlanmış grupların ekonomik pozisyonunu daha da kötüleştirerek, barış inşa süreçlerini çıkmaza sokar.

Nuba halkı için Güney Kordofan'daki ekonomik fırsatların sınırlılığı, doğal afetler, güvensizlik ve iklim koşulları nedeniyle daha da belirgin hale gelir. Tarım

ve hayvancılığın sınırlı imkanlar sunması, Nubalıların ekonomik katma değer yaratabilecek alternatif faaliyetlerden mahrum kalması anlamına gelir (Adam ve diğerleri, 2024; Suliman, 1999). Küresel Güney perspektifinden bakıldığında, bu tür yapısal eşitsizlikler, yalnızca yerel iktidar ilişkilerinin bir sonucu değil, aynı zamanda tarihsel sömürgeci yapıların ve uluslararası piyasa ilişkilerinin marjinal gruplar aleyhine çalışmasından da beslenmektedir. Dolayısıyla, ekonomik dışlanma, etnik kimliklerin siyasallaşmasına zemin hazırlayarak çatışmayı körükler.

Dinka halkının durumu da farklı değildir. Güney Sudan'da yaşanan iç savaşlar, merkezi hükümetin odaklandığı bölgelerde yoğunlaşan ekonomik fırsatlardan Dinka toplumunun faydalanamaması sonucunu doğurmuştur. Bu durum, toplumsal tabakalaşmayı derinleştirirken, dışlanan grupların devlete olan inancını ve güvenini zayıflatmaktadır (Kindersley, Majok, 2022). Yapısal şiddetin bir diğer boyutu, bu grupların kendi kaderlerini tayin etme yeteneğinin kısıtlanmasıdır. Etnik dışlama, ekonomik alanda yeniden üretildiğinde, toplumsal mobilitiyi durdurur, yoksulluğu kronikleştirir ve ulusal kimlik çatısı altında toplanmayı güçleştirir.

Beca halkı da Sudan'ın doğusundaki bölgelerde benzer bir akıbete uğramıştır. Merkezi hükümetin ekonomik kalkınma projelerinden dışlanmak, altyapı eksikliği ve sert iklim koşulları, Bece halkının ekonomik katılımını sınırlandırmıştır (Cameron, 1887). Yatay eşitsizlikler literatüründe vurgulandığı üzere, ekonomik fırsatların sistematik olarak belirli gruplardan esirgenmesi, marjinalleşmeyi kalıcı hale getirir. Bu durum, yalnızca yerel refahın azalmasına değil, aynı zamanda etnik kimliklerin siyasi mobilizasyon aracı olarak kullanılmasına da olanak tanır. Böylece, ekonomik dışlanma siyasal çatışmalara zemin hazırlayarak devlet-toplum ilişkilerini kırılganlaştırır.

Marjinalleşmenin insani boyutu, ekonomik fırsatlar ve temel hizmetlere erişimin ötesine geçerek insan hakları ihlallerine de uzanmaktadır. Galtung'un yapısal şiddet tanımı, bireylerin sadece ekonomik değil, aynı zamanda temel insan haklarından da yoksun bırakılabileceğini işaret eder. Fur, Nuba, Dinka ve Bece halklarının maruz kaldığı insan hakları ihlalleri, toplumsal adaletsizlikleri derinleştirmektedir (Musa, 2018). Bu ihlallerin, kültürel kimliğin tanınmaması, zorla yerinden edilme, etnik temizlik, cinsel şiddet, keyfi tutuklamalar ve işkence gibi farklı biçimleri, dışlanan grupların devlete olan güvenini neredeyse tamamen ortadan kaldırmaktadır.

Darfur bölgesindeki Fur halkının yaşadığı etnik temizlik suçları, uluslararası toplumun gündemine girmiş, Sudan hükümetinin insanlığa karşı suç işlemekle itham edilmesine neden olmuştur (De Waal, 2007; Rothe, Mullins, 2007). Bu tür ihlaller, çatışma çözümü literatüründe normatif anlamda kınanırken, çatışma dönüşümü yaklaşımı (Lederach, 1997) bu sorunların giderilmesi için yapısal reformların önemini vurgular. Ancak yapısal reform, sadece bir iyi niyet meselesi değildir; marjinalleştirilen

toplulukların insan haklarına saygı duyulması, sürdürülebilir barış için temel bir gerekliliktir. Etnik dışlamanın insan hakları boyutunu düzeltmeden barış inşa etmek mümkün değildir.

Nuba halkının maruz kaldığı sistematik hak ihlalleri, özellikle 1980’ler ve 1990’lardaki iç çatışmalar sırasında belirgin hale gelmiştir (Suliman, 1999). Bombalanan köyler, zorla yerinden edilmeler ve kültürel hakların gasp edilmesi, yapısal şiddetin etnik topluluklar üzerindeki uzun vadeli etkisinin altını çizer. Bu ihlaller, ulusal kimlik inşasını anlamsız kılar; zira “Sudanlı” kimliği altında toplanma fikri, belirli grupların sürekli tehdit altında yaşadığı bir ortamda inandırıcılığını yitirir. Böylece, insan hakları ihlalleri, toplumsal bütünlüşmeyi zayıflatarak iç çatışmaları kronikleştirir.

Dinka halkı da benzer bir kaderi paylaşmış, iç savaşlar sırasında ve sonrasında yaşanan insan hakları ihlalleri, ekonomik ve toplumsal kalkınma çabalarını baltalamıştır (Kindersley, Majok, 2022). Yine, Beca halkı için de siyasi süreçlerin dışına itilme, kalkınma projelerinden mahrum bırakılma ve kültürel hakların tanınmaması, insan hakları ihlallerinin bir parçasıdır (Cameron, 1887; el-Hasan, 1994; Paul, 2011). Bu insan hakları ihlalleri, marjinalleştirilen grupların kendi sorunlarını dile getirecek bir siyasi platform bulamamasının sonucudur. Etnik dışlama, aynı zamanda siyasi alandaki temsil yoksunluğuyla da pekiştirilerek, demokrasi, katılımcılık ve şeffaflık ilkelerini anlamsız kılar.

Siyasal temsilden dışlanma, marjinalleşmenin en önemli boyutlarından birini oluşturur. Burada Horowitz’in (1985) etnik çatışmaların siyasi iktidar paylaşımı üzerindeki önemi vurguladığı yaklaşım, Sudan bağlamında açıkça doğrulanmaktadır. Merkezi hükümetin karar alma süreçlerinde periferideki etnik gruplara yer verilmemesi, bu grupların taleplerinin görmezden gelinmesine neden olur. Siyasi temsilden dışlanan gruplar, haklarını korumak için siyasi olmayan yolları — çoğunlukla silahlı mücadeleyi — bir seçenek olarak görmeye başlarlar. Bu durum, çatışma dönüşümü yaklaşımında tanımlanan pozitif barışın aksine, yapısal sorunların silahlı çatışmalarla “çözölmeye” çalışıldığı bir kısır döngü yaratır.

Fur halkı için Darfur’daki siyasi süreçlerden dışlanmak, merkezi hükümetin baskıcı politikalarına karşı silahlı direnişin meşrulaşmasına katkıda bulunmuştur (De Waal, 2007; Salih, 2005; Suliman, 2011). Burada siyasi temsil eksikliği, yapısal şiddetin bir alt kategorisi olarak değerlendirilebilir: Devletin siyasi alanı etnik bir filtre aracılığıyla düzenlemesi, Fur halkının çıkarlarını savunabileceği kurumsal mekanizmaları yok etmektedir. Benzer şekilde, Nuba halkının siyasi alanın dışında tutulması, SPLA ile merkezi hükümet arasındaki çatışmaları körüklemiş, bu bölgede barışın kalıcı olarak tesis edilmesini güçleştirmiştir (Suliman, 1999).

Dinka halkının örneği ise Güney Sudan'ın bağımsızlık mücadelesi sırasında ve sonrasında siyasal temsilden dışlanmanın nelere yol açabileceğini gösterir. Merkezi hükümetin baskıcı politikaları, Dinka halkının ulusal düzeyde temsilini engellediği ölçüde, etnik kimlik tabanlı direniş hareketlerini ve ayrılıkçı eğilimleri güçlendirmiştir (Kindersley, Majok, 2022). Bu durum, sonrasında Güney Sudan'ın bağımsızlığını mümkün kılarak, ulusal bütünlüğün zayıflamasında siyasal temsilden dışlanmanın kritik önemini ortaya koymaktadır.

Beca halkı da Sudan'ın doğusunda benzer bir siyasal dışlanma pratiğine tabi tutulmuştur (Cameron, 1887; el-Hasan, 1994; Paul, 2011). Siyasal arenada söz hakkı tanınmaması, Beca halkının ekonomik, kültürel ve sosyal hak taleplerinin karşılıksız kalmasına neden olmuştur. Sonuç olarak Beca Kongresi gibi silahlı hareketlerin doğması ve bu hareketler üzerinden hak arayışı, etnik dışlamanın siyasal istikrarı ve iç barışı nasıl aşındırdığının bir örneğidir. Burada Küresel Güney perspektifi tekrar devreye girer: Postkolonyal devlet yapıları, etnik hiyerarşileri yeniden üreterek, marjinalleştirilmiş grupları siyasal sürecin dışına iten kalıcı kurumsal düzenlemeler yaratmaktadır. Bu, uluslararası sistemde eşitsiz güç ilişkilerinin ve sömürge sonrası mirasın bir yansımasıdır (Mamdani, 2009; Young, 2012).

Marjinalleşmenin sonuçları, sadece iç savaşları ve yerel çatışmaları tetiklemekle kalmaz; aynı zamanda merkezi hükümetin meşruiyetini ve devlet-toplum ilişkilerini de derinlemesine zedeler. Siyasal dışlanma, ekonomik fırsat eksikliği ve insani hak ihlalleri sarmalında sıkışan etnik gruplar, ulusal kimlik ve devlet aidiyeti algısından uzaklaşır. Bu durumda, ulus inşa süreçleri başarısızlıkla sonuçlanırken, pozitif barışın inşası da güçleşir. Lederach'ın (1997) belirttiği gibi, çatışma dönüşümü, yapısal engellerin aşılmasını gerektirir. Ancak Sudan örneğinde, yapısal engellerin temelinde marjinalleşme ve etnik dışlama bulunduğundan, barış inşa süreçleri normatif söylemlerin ötesine geçememektedir.

Fur, Nuba, Dinka ve Beca halklarının marjinalleştirilmesi, uzun vadeli istikrarsızlık yaratmıştır. Merkezi hükümetin dışlayıcı politikaları bu grupların toplumsal, siyasal ve ekonomik sisteme entegre olma şansını ortadan kaldırırken, insani krizleri ve çatışmaları beslemiştir. Böylece, Sudan'da etnik çatışmaların sürekliliği, basit bir kimlik anlaşmazlığı olmaktan çıkarak, tarihsel, yapısal ve küresel boyutları olan bir güç mücadelesine dönüşmüştür. Bu mücadele, sadece yerel aktörler arasında değil, aynı zamanda uluslararası sistemin hiyerarşik yapısında da yankı bulmaktadır. Kaynak dağılımındaki adaletsizlikler, politik temsilin daraltılması, kültürel hakların göz ardı edilmesi ve insani ihlaller, sonuçta kalıcı bir güvensizlik ortamı yaratır. Bu güvensizlik, çatışmaların yeniden alevlenmesine, ayrılıkçı hareketlerin güçlenmesine ve sonuçta devletin meşruiyet krizine yol açar.

Bu bilgiler ışığında, marjinalleşmenin sosyal ve siyasal etkileri, Sudan'da ulusal kimliğin inşasını zorlaştırmakta, yapısal şiddeti kurumsallaştırmakta ve barış inşa süreçlerini akim bırakmaktadır. Ekonomik fırsatlara erişimde yaşanan sistematik kısıtlamalar, temel hizmetlere ulaşamama, insan hakları ihlalleri ve siyasal temsilden mahrum kalma, etnik dışlama sürecinin çok boyutlu karakterini ortaya koymaktadır. Kuramsal çerçevede dile getirilen etnik dışlama, yatay eşitsizlikler, yapısal şiddet ve Küresel Güney perspektifi, bu sürecin yerel sorunları aşan, tarihsel ve küresel bağlamda yeniden üretilen bir güç asimetrisi olduğunu göstermektedir. Bu koşullar altında, Sudan'da sürdürülebilir barışın sağlanması, sadece çatışmasızlık arayışıyla sınırlı kalmaz; etnik marjinalleşme pratiklerinin tasfiye edilmesini, insan haklarına saygı gösterilmesini, ekonomik adaletsizliklerin giderilmesini ve siyasal temsil mekanizmalarının etnik hatlar boyunca kapsayıcı bir modelle yeniden yapılandırılmasını zorunlu kılar. Ancak böylesi bir dönüşüm, normatif çağrılarının ötesinde, analitik olarak tespit edilen yapısal engellerin aşılmasını ve Küresel Güney bağlamında tarihsel güç ilişkilerinin dönüştürülmesini gerektirir.

Sürdürülebilir Barış İnşası: Analitik ve Küresel Güney Merkezli Çözüm Yaklaşımları

Sudan'da marjinalleşme olgusunun yapısal, tarihsel ve küresel boyutlarını ele alan kuramsal çerçeve, etnik dışlama ve yatay eşitsizliklerin çatışmaları nasıl derinleştirdiğine, barış inşa süreçlerini nasıl akamete uğrattığına işaret etmektedir. Bu bağlamda, sürdürülebilir barışın sağlanması yalnızca normatif vaatlerle değil, analitik düzeyde tespit edilen yapısal sorunları gidermeyi hedefleyen politikalarla mümkün olabilir. Sudan örneğinde marjinalleştirilmiş etnik grupların sosyoekonomik haklarının tanınması, siyasi temsilde adil bir denge kurulması ve Küresel Güney perspektifinden türetilen hassas politikalar, barışın inşasında kritik öneme sahiptir (Le Van, 2011; Ahmed, 2022).

Daha önceki bölümlerde tartışıldığı üzere, Sudan'daki etnik grupların –özellikle Fur, Nuba, Dinka ve Beca halklarının– marjinalleşmesi, toplumsal uyumun ve siyasal istikrarın önündeki en büyük engellerden biridir. Bu grupların ekonomik, sosyal ve politik süreçlere tam katılımının sağlanması, yapısal şiddet (Galtung, 1969), etnik dışlama (Cederman, Wimmer, Min, 2010; Gurr, 2000) ve yatay eşitsizlikler (Stewart, 2008) literatüründen elde edilen kuramsal çıkarımlara uygun bir çözüm yolunu işaret etmektedir. Örneğin, ekonomik kaynakların adil dağıtımı ve marjinalleşmiş bölgelerin kalkınma projelerinden dışlanmasının engellenmesi, çatışmaların temel nedenlerini hafifletecek bir ilk adım olabilir. Ayrıca, siyasal temsiliyetin genişletilmesi, merkezi yönetim ile yerel topluluklar arasındaki güven bunalımının aşılmasına katkı sunacaktır (Cameron, 1887; Suliman, 1999).

Sürdürülebilir barış inşasına giden yolda, sadece ekonomik ve siyasi reformlar değil, aynı zamanda toplumsal alanda kapsamlı iyileştirmeler de gereklidir. Temel hizmetlere –özellikle eğitim, sağlık ve altyapı– erişimin artırılması, marjinalleşmiş grupların sosyoekonomik konumunu iyileştirerek onları toplumsal hayata daha etkin şekilde entegre edecektir. Bu noktada, Fur ve Beca halklarının yaşadığı bölgelerde kamu hizmetlerinin güçlendirilmesi, Darfur ve Doğu Sudan'daki eşitsizlikleri hafifletmenin yanı sıra, bu grupların ulusal kimliğe aidiyet duygusunu pekiştirecektir (Ahmed, 2022). Aynı şekilde, Nuba Dağları'nda yaşayan topluluklara yönelik alt yapı iyileştirmeleri, yerel halkın karar alma süreçlerine katılımının teşvik edilmesi ve kültürel haklarının tanınması, merkez-çevre ilişkisinde yapısal dönüşüme imkan tanıyacaktır. Bu, etnik çatışmaların kuramsal olarak tarif edilen sebeplerini (Horowitz, 1985) dikkate alan yapısal reformların, Sudan bağlamında somutlaşmasıdır.

Uluslararası boyutta ise Birleşmiş Milletler ve Afrika Birliği gibi kuruluşlar, Sudan hükümetinin eşitlikçi politikalar geliştirmesine yardımcı olabilir. Ancak bu yardımın oryantalist veya modernist yaklaşımlardan uzak, yerel dinamikleri ve tarihselliği dikkate alan bir çerçevede şekillenmesi gerekmektedir. Burada Küresel Güney perspektifi devreye girer: Sudan'ın tarihsel sömürge mirası, postkolonyal devlet inşası süreçleri ve neokolonyal ekonomik ilişkiler, dış müdahalelerin ve kalkınma yardımlarının nasıl tasarlanması gerektiği konusunda dersler içermektedir. Bu çerçevede, uluslararası destek araçları, yerel toplulukların öznel deneyimlerini ve taleplerini merkeze alan programlar aracılığıyla harekete geçirilmelidir. Böylece, dış destek yerel aktörlerin inisiyatifini bastırmak yerine, onların kendi kaderlerini tayin etme hakkını güçlendiren bir rol oynayacaktır (Escobar, 2012).

Sudan örneğinde barış inşası, sadece etnik grupların eşit katılımını sağlamayı değil, aynı zamanda uzlaşma odaklı bir yaklaşımı da gerekli kılar. Lederach (1997) çatışma dönüşümü yaklaşımında, barışın salt çatışmasızlık değil, toplumsal ilişkilerin dönüştürülmesi anlamına geldiğini belirtmektedir. Bu bağlamda, geçmişte yaşanan adaletsizlikleri, insan hakları ihlallerini ve dışlayıcı politikaları telafi etmek için uzlaşma platformları oluşturulmalıdır. Örneğin, Darfur ve Nuba Dağları'nda yaşanan ağır ihlallerin hakikat mekanizmaları vasıtasıyla ele alınması, kolektif hafızanın onarılmasına ve toplumsal yeniden yapılanmaya katkı sağlayacaktır.

Aynı şekilde, Güney Sudan'ın bağımsızlığa giden sürecinde Dinka halkının marjinalleşme deneyimi, ayrılıkçılığın toplumsal arka planını anlamak için kritiktir. Bu deneyimin analiz edilmesi, gelecekte benzer krizlerin tekrarlanmaması için dersler sunacaktır. Ancak analiz salt normatif bir düzeyde kalmamalı, Küresel Güney perspektifinin altını çizdiği tarihsel ve yapısal dinamikler ışığında yapılmalıdır. Bu sayede, marjinalleşmiş grupların siyasal temsilinin artırılması, kimlik siyasetinin barışçıl bir zeminde yeniden şekillendirilmesi mümkün olabilir. Böyle bir yaklaşım,

merkezi hükümete karşı oluşan güvensizliğin giderilmesini sağlayarak, toplumsal bütünleşmeye katkıda bulunacaktır (Tālib, 2017).

Sudan'daki yeni çatışma dinamikleri, örneğin 15 Nisan 2023'te patlak veren iç savaş ile birlikte Hızlı Destek Kuvvetleri (HDK) ve eski hükümet yanlıları arasındaki gerilimler, barış inşasında karşılıklı reddiyenin yıkıcı etkilerini bir kez daha ortaya koymuştur (Ali, 2024). HDK'nın eski hükümet yanlılarını topyekun dışlaması ya da hükümetin HDK'nın toplumsal tabanını göz ardı etmesi, kalıcı bir barış için gereken uzlaşma zemininin zayıflamasına neden olmaktadır. Burada, topluluklar arası diyalog mekanizmalarının geliştirilmesi, hem ekonomik hem de ideolojik açıdan farklı kesimlerin barış sürecine dahil edilmesi gerekir. Bu, normatif bir iyi niyet çağrısından ziyade, kuramsal olarak tespit edilen yapısal engellerin (etnik dışlama, marjinalleşme, yapısal şiddet ve yatay eşitsizlikler) aşılabilmesi için somut, kapsamlı ve uzun vadeli politika müdahalelerine ihtiyaç duyulduğuna işaret etmektedir.

Küresel Güney perspektifi doğrultusunda, Sudan'daki sosyal dokuyu güçlendirmek için dışarıdan dayatılan “hazır reçete” çözümlere mesafeli yaklaşmak gerekir (Mamdani, 2009; Young, 2012). Yerel aktörlerin tarihsel, ekonomik ve sosyolojik dinamikleri dikkate alınarak hazırlanan stratejiler, hem yapısal şiddeti azaltacak hem de farklı toplumsal kesimlerin barış sürecine dahil olmasını sağlayacaktır. Bu stratejiler kapsamında, HDK gibi silahlı grupların bütünüyle reddedilmesinden kaçınılmalı, onları ortaya çıkaran sosyoekonomik gerçekler dikkate alınmalıdır. Bu, çatışma çözümü literatüründe “kapsayıcı barış” olarak adlandırılan yaklaşımı güçlendirir.

Etnik grupların kültürel haklarının tanınması, çatışma dinamiklerini yumuşatacak bir diğer önemli adımdır. Nuba, Fur, Beca ve Dinka halklarının kültürel kimliklerinin anayasal güvencelerle korunması, dışlanma hissini azaltarak, etnik hatlar üzerinden mobilize edilen şiddetin önüne geçebilir (De Waal, 2007; Yıldırım Çınar, Özer, 2023). Kültürel hakların tanınması, yalnızca sembolik bir jest değil, aynı zamanda toplumsal aidiyetin yeniden inşası için vazgeçilmez bir araçtır. Bu yaklaşım, oryantalist ve modernist şablonların aksine, Sudan'ın öznel tarihine ve yerel gerçekliğine yaslanarak, farklı kimliklerin barış içinde bir arada yaşayabileceği bir toplum kurgular.

Uzlaşma temelli yaklaşımlar, çatışma sonrası toplumlarda hakikat komisyonları, yerel barış meclisleri veya geçiş dönemi adalet mekanizmaları aracılığıyla kurumsallaştırılabilir. Burada amaç, suçlu-mazlum ikileminde taraflardan birini dışlamak değil, tüm aktörlerin geçmişle yüzleşmesine olanak tanıyan bir diyalog ortamı yaratmaktır. Böylece, “toptan reddiye” stratejilerinin aksine, farklı toplumsal ve ideolojik kesimlerin sürece katılımı sağlanarak kalıcı barışa giden yol açılabilir. Bu yaklaşım, Güney Afrika'nın Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu benzeri modellerin Sudan koşullarına adapte edilmesiyle uygulanabilir.

Özellikle İslamcılar, milliyetçiler ve diğer ideolojik grupların dışlanması, Sudan'da zaten kırılgan olan sosyal dokuyu iyice zayıflatacaktır. Dolayısıyla, toplumsal barış sadece etnik grupların değil, bütün ideolojik kesimlerin de taleplerine yanıt verebilecek kapsayıcı bir siyasal alan yaratılmasını gerektirir. Uluslararası toplumun, Sudan'daki reform sürecine destek verirken bu kapsayıcılık prensibini benimsemesi kritik önemdedir. Uluslararası yardımlar, dışlayıcı olmayan, yerel aktörlerin özerkliğine ve kültürel haklarına saygı gösteren bir temel üzerinde şekillenmelidir.

Uluslararası toplumun katkısı, insani yardımların ötesinde, uzun vadeli kalkınma projeleri ve kapasite geliştirme programları aracılığıyla etkin hale getirilebilir. Sudan hükümeti ve yerel yönetimler, uluslararası aktörlerle iş birliği yaparak marjinalleşmiş halklar için altyapı, eğitim, sağlık ve ekonomik fırsatlar yaratabilecek projeler geliştirmelidir. Bu projeler, Küresel Güney perspektifinin önerdiği gibi, dışarıdan empoze edilen çözümler yerine yerel dinamiklere dayalı stratejilerle hayata geçirilmelidir (Escobar, 2012). Böylece, barış inşası süreci ekonomik, sosyal ve siyasi boyutları kapsayan çok yönlü bir dönüşüme imkan tanır.

Sudan örneğinde, ana argüman etnik grupların marjinalleşmesinin kalıcı istikrarsızlığın temel nedenlerinden biri olduğudur. Hipotez, eşitlikçi politikalar, ekonomik kaynakların adil dağıtımı, kültürel hakların tanınması ve kapsayıcı siyasal süreçlerin geliştirilmesiyle kalıcı bir barış ortamının sağlanabileceği yönündedir. Bunun gerçekleşmesi, normatif söylemlerden ziyade teorik çerçeveden (yatay eşitsizlikler, etnik dışlama, yapısal şiddet) türetilen somut reformları gerektirir. Bu reformlar, aynı zamanda HDK örneğinde görüldüğü gibi toptan reddiye stratejilerinin işe yaramadığını, aksine yerel aktörlerin tamamını sürece katacak, onların taleplerine kulak verecek bir yaklaşımın zorunlu olduğunu gösterir.

Sudan'da marjinalleşme ve etnik dışlama süreçlerini aşmak, sürdürülebilir barış inşasını mümkün kılacak çok katmanlı bir çerçeve gerektirir. Bu çerçeve, Küresel Güney perspektifi eşliğinde, postkolonyal miras, yapısal eşitsizlikler ve küresel güç asimetrisi dikkate alınarak inşa edilmelidir. Barış inşası, sadece silahların susması değil, yapısal adaletsizliklerin giderilmesi, toplumsal ilişkilerin dönüştürülmesi ve yerel halkların öznel deneyimlerine dayalı çözümlerin üretilmesi anlamına gelir. Böyle bir yaklaşım, Sudan'da yıllardır süren çatışmaların arka planını oluşturan marjinalleşme döngüsünü kırarak, toplumsal istikrarı ve ulusal bütünlüğü yeniden inşa edebilir.

Sonuç

Sudan örneği, modern ulus-devlet inşası süreçlerinde etnik ve kültürel çeşitliliğin yönetilmesinin ne denli kritik bir mesele olduğunu çarpıcı biçimde gözler önüne sermektedir. Ülkenin çok etnikli yapısı, kabile bağlarının yoğunluğu ve bölgesel

ayrışmalar, yapısal adaletsizlik, etnik dışlama ve yatay eşitsizlik gibi kavramlar ışığında analiz edildiğinde, toplumsal ve siyasal istikrarın sağlanmasının neden zor olduğu daha iyi anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, başlıca etnik grupların sistematik biçimde dışlanması, onların ekonomik kaynaklara, siyasal temsiliyete ve temel hizmetlere erişimini engellemiş; sonuçta, uzun vadeli istikrar ve bütünleşmeyi sekteye uğratan bir sosyopolitik ortam doğmuştur.

Bu çalışmada ortaya konan temel argüman, marjinalleştirilen etnik toplulukların sosyal, ekonomik ve siyasi yaşamdan dışlanmasının ülkenin kalıcı istikrarına ve toplumsal barışına ket vurduğudur. Marjinalleşme, yalnızca grupları ekonomik ve siyasal fırsatlardan yoksun bırakmakla kalmaz; aynı zamanda ulusal kimlik inşa süreçlerini zayıflatarak içsel barışı kırılgan kılar. Bu noktada, barış inşası, çatışma dönüşümü ve yapısal reform odaklı yaklaşım, Sudan'daki mevcut durumu iyileştirmek için hem normatif hem de analitik bir çerçeve sunmaktadır.

Sürdürülebilir barış için, merkez-periferi ilişkisini yeniden tanımlamak, dışlanmış grupların ihtiyaçlarını gözetmek ve ekonomik kaynakları adil dağıtmak gerekir. Kalkınma projelerinin bölgesel olarak dengeli tasarlanması ve siyasal temsiliyetin çeşitlendirilmesi, salt iyi niyet beyanlarından öte, yapısal engellerin aşılmasında kilit rol oynayabilir. Aksi halde, uzun süre göz ardı edilen talepler hoşnutsuzluk ve çatışma dinamiklerine dönüşmeye devam eder.

Bununla birlikte, Sudan'daki sorunlar yalnızca ülke içi reformlarla çözülebilecek nitelikte değildir. Küresel güç ilişkileri, postkolonyal miras ve uluslararası sistemin işleyişi, marjinalleşme süreçlerini derinleştirmekte ve benzer dışlama pratiklerini yeniden üretmektedir. Dolayısıyla, Sudan'da barışı sağlamak için ulusal aktörlerin çabaları, uluslararası kuruluşların ve bölgesel örgütlerin desteğiyle tamamlanmalıdır. Bu destek, dayatmacı müdahaleler yerine, yerel halkların taleplerine duyarlı, kapsayıcı ve adalet temelli politikalara dayanmalıdır.

Eğitim, sağlık, altyapı, tarım ve ticaret gibi alanlardaki eşitlikçi reformlar, marjinalleştirilen grupların durumunu iyileştirecek, devlet-toplum ilişkilerinde güven inşasına katkıda bulunacaktır. Siyasal sistemin yeniden yapılandırılması, federal veya ademimerkezi modellerin denenmesi ve farklı kimliklerin siyasal sürece dahil edilmesi kalıcı barış için elzemdir. Ancak bu, basit bir iyimserlik tuzağına düşmeyi gereksiz kılar; reformlar gerçekçi, uygulanabilir ve denetlenebilir olmak zorundadır. Geçmiş hatalardan ders almak, diyalog mekanizmalarını geliştirmek ve toplumsal mutabakatı güçlendirmek, kuramsal olarak önerilen politikaların hayata geçmesine olanak sağlayacaktır.

Marjinalleştirilen grupların temel haklarının tanınması ve kültürel kimliklerinin korunması, çatışma dinamiklerini zayıflatacak bir diğer stratejidir. Kültürel hakların güvence altına alınması, dışlanan gruplara eşitlikçi bir ulusal kimlik algısı sunarak etnisite temelli gerilimleri azaltabilir, kimlik siyasetini barışçıl bir ekseninde yeniden şekillendirebilir.

Uzlaşma temelli barış yaklaşımları, geçiş dönemi adaleti ve hakikat komisyonları gibi mekanizmalar, geçmişte yaşanan insan hakları ihlallerini ve devlet kaynaklarının ayrımcı kullanımını telafi etmeye yardımcı olabilir. Sudan'da barış inşası, yalnızca çatışmasızlık değil, toplumsal ilişkilerin dönüştürülmesi ve yapısal adaletsizliklerin giderilmesini gerektirir.

Sudan'ın çok katmanlı sorunlarının çözümü, ulusal ve uluslararası düzeyde koordineli politikaları zorunlu kılar. Uluslararası toplum, insani yardımın ötesinde, yapısal reformların uygulanmasına destek vererek daha kapsayıcı, yerel halkların ihtiyaçlarına duyarlı ve adalet temelli bir iş birliği modeli benimsemelidir. Toptan reddiye stratejilerinin yarattığı tahribat, son çatışma örnekleriyle bir kez daha ortaya çıkmıştır. Uzlaşma zemininin daralması, etnik marjinalleşme sorununu görmezden gelmenin kalıcı istikrar sağlamayacağını göstermektedir. Barış, ancak tarafların meşru taleplerinin tanındığı, diyalog ve tarihsel adaletsizliklerle yüzleşmenin ön plana çıktığı politikalarla mümkün olabilir.

Sudan örneği, benzer çok etnikli toplumlar için de yol gösterici bir nitelik taşımaktadır. Çatışma çözümü ve barış inşası, yalnızca güvenlik tedbirleriyle değil, yapısal dönüşümleri önceleyen stratejilerle desteklenmelidir. Önerilen kapsayıcı reformlar, ekonomik fırsatların artırılması, temel hizmetlere erişim, kültürel hakların tanınması ve geçmiş ihlallerle yüzleşilmesi gibi adımlar, diğer vakalara da ışık tutmaktadır.

Sonuç olarak, Sudan'ın zengin etnik ve kültürel mozaigi, doğru politikalarla ele alındığında barış ve istikrarın temeli olabilir. Çeşitlilik doğru yönetildiğinde çatışma kaynağı olmaktan çıkar, toplumsal yaratıcılık ve dayanışmanın kaynağına dönüşür. Bu dönüşüm, marjinalleşen grupların dışlanmasına son verilmesine, ulusal kimliğin kapsayıcı bir biçimde yeniden tanımlanmasına ve uluslararası destek mekanizmalarının yerel gerçeklere duyarlı bir çerçevede tasarlanmasına bağlıdır. Sudan bu adımları attıkça, uzun vadeli barış, siyasi istikrar ve toplumsal refah olasılığı güçlenecektir. Bu perspektif, yalnızca Sudan'a özgü olmayan, küresel ölçekte etnik çatışmalar ve marjinalleşme süreçleriyle karşı karşıya olan toplumlar için de değerli dersler sunar. Bu vesileyle, teorik öngörülerin pratikte nasıl hayata geçirilebileceğine dair önemli bir vizyon ortaya konmaktadır.

Ethnic Conflicts and Marginalization in Sudan: Pursuing Sustainable Peace

Gökhan Bozbaş

As one of the largest countries in Africa by land area, Sudan has experienced long-term instability due to its ethnic, cultural, and regional diversities. Structural problems have caused internal unrest and perpetual clashes between the social groups and government, with many social groups being in conflict with central authorities. The imbalance of power among the elites identified as Arab-Islamic has led to a feeling of extreme marginalization for communities outside this privileged circle. As a result, the Fur, Beja, Nuba, and Dinka groups have resorted to armed conflicts in pursuit of self-governance or, at the very least, some form of dignified representation.

This piece attempts to study how the lack of ethnic structural inclusion and disregard for unequal disparities in Sudan cultivate and exacerbate entrenched conflict and political instability in a state. The article also seeks to understand how these structural issues are historically rooted and persist in contemporary settings. Some key frameworks applied here are Ted Gurr's (1970) relative deprivation theory, Johan Galtung's (1969) framework on structural violence, and Frances Stewart's (2016) analysis of horizontal inequalities. These approaches, mainly Stewart's, focus on the root causes of the ethnoregional conflict in Sudan. Equally valuable is Cederman et al.'s (2009) focus on ethnic exclusion and how marginalized groups can mobilize politically along ethnic lines when strategically excluded from participation in governance and public goods.

@ Assoc. Prof., Visiting Scholar at the Institute for Global Studies, Shanghai University, gbozbash@gmail.com

id <https://orcid.org/0000-0003-3715-8402>

DOI: 10.12658/M0769
insan & toplum, 2025; 15(3): 40-70.
insanvetoplum.org

Received: 02.10.2024
Revised: 11.12.2024
Accepted: 12.02.2025
Online First: 12.05.2025

The society of Sudan includes several ethnic groups, each with different identities, languages, and religious features. More recently, however, the central government has often tended to identify itself with an Arab-Islamic culture, practically treating other societies as marginalized peripheries. This exclusion is not purely symbolic but has also generated significant gaps in education, healthcare, and infrastructure. For example, the Fur people in Darfur have been subjected to violence and achieved international prominence as victims of atrocities that many observers believe to have crossed the threshold of genocide. The Nuba communities in the Nuba Mountains have also faced aerial bombardment and waves of forced displacement, resulting in an abysmal level of humanitarian support in the region.

These exacerbated conditions illustrate Johan Galtung's (1969) structural violence theory. Even in the absence of direct physical conflict, chronically marginalized communities suffer from a lack of adequate educational resources, healthcare, and pervasive poverty that result in a lack of critical opportunities. Marginalization inevitably decays these groups' sense of nationalism and catalyzes violent retaliatory action.

Ted Gurr's (1970) concept of relative deprivation suggests social unrest to be increased by the widening gap between individuals' circumstances and expectations. When considering the Sudanese case, different ethnic groups are seen to have repeatedly articulated hopes for a better life, equal rights, and proper political representation. However, these hopes have more often than not gone unfulfilled and, at worst, been actively suppressed by the central government. Such repression fosters a perception of injustice among the constituents and motivates them to seek mobilization via armed groups or uprisings.

On this point, Cederman et al.'s (2009) study on ethnic exclusion is instrumental. A political community that feels systematically excluded from participating in political processes may result in them increasingly crystallizing, coalescing, and campaigning under their ethnic identity in order to mobilize more radical challenges to the state. The conflict in Darfur has manifested precisely this: The disadvantaged Fur population, suffering a great resource and political representation deficit, began to support armed movements. The same rationale also enabled the Nuba people to ally with the Sudan People's Liberation Army (SPLA).

The legacy of colonial administrative systems is deeply rooted within Sudan's central government, which favors a specific ethnic identity. Throughout the Anglo-Egyptian era, a substantial portion of the political and economic power was situated within the capital of Khartoum, with the outlying areas being largely neglected and viewed almost as provincial. After the country's independence, optimism was found

surrounding the proposed reforms for alleviating this disparity. Unfortunately, those beliefs were misguided, as the post-colonial ruling elites adopted policies strengthening central authority, which exacerbated the existing inequalities.

When considering the example of the Beja people of Eastern Sudan, even though they live in areas with significant mineral wealth, they have had to contend with largely neglecting to receive any revenue these resources bring. A combination of inadequate infrastructure, low education levels, and a complete absence of healthcare services keeps the Beja in despair. At the same time, the Fur, who are the successors of the Darfur Sultanate, have for many years suffered what can only be described in euphemistic international parlance as an ethnic cleansing and even genocide. In South Kordofan's Nuba Mountains, the local people have been stripped of their rights through bombing, forced expulsion, and severe restrictions regarding access to humanitarian aid. The Dinka were previously one of the largest ethnic groups in Sudan. Still, they faced a long spell of discrimination and armed struggle that ultimately contributed to South Sudan gaining independence. Strangely, in the newly free nation, they encountered yet another form of ethnic division lurking with violence.

Exploring the conflict in Sudan, including its history and statistics, is of utmost importance; however, looking at the individual stories of people who've witnessed the conflict is even more enlightening. Field studies capture a wealth of data from the perspective of horizontal inequalities, which underline the gaps in healthcare, education, and income. For example, women in Darfur commonly give birth at home due to the lack of adequate medical care, and this often puts their lives at risk. Likewise, young men from the Beja tribe are forced to migrate to Khartoum or even further afield due to unemployment and inadequate educational opportunities. Meanwhile, assaults and aerial bombardments in the Nuba Mountains make tending fields impossible for local people, thus putting them in danger of starvation.

Although many initiatives have aimed to resolve Sudan's conflict peacefully, the outcomes have remained elusive. The 2005 Comprehensive Peace Agreement (CPA) facilitated the birth of South Sudan, but other regions still suffered from inequalities that went unaddressed. Similarly, peace agreements in Darfur were confined to a narrow political elite, ensuring that local demands were either omitted or underprovided regarding resource redistribution.

The breakdown of agreements captures the inadequacy of the quick-fix strategy based only on silencing guns. As long as ethnic exclusion, structural oppression, and other core issues remain unaddressed, no way exists to attain any peace. Hence, negotiation processes need to evolve to incorporate marginalized groups, specifically

with reform packages that tangibly address education, healthcare, infrastructure, and cultural rights.

Lederach's (2003/2015) idea of conflict transformation carefully informs how to design the processes for making, building, and sustaining peace. Conflict is not a linear phenomenon but a social antagonism and suppression of a contested set of opposing interests and relationships that, if left unattended, could lead to violence. In Sudan, transformation entails politically participative constitutional provisions for these communities, reconstruction in order to rectify inequalities, and the affirmation of cultural rights.

When considering the proposed governance system, it is seen to structurally guarantee the effective participation of the Fur, Beja, and Nuba people and include constitutional provisions for primary schooling in their own languages and equitable resource allocation. These shifts likely mitigate conflict. However, such changes critically should not be mere slogans; they must occur throughout the entire societal and political structure, the central government, and the porous local arms of governments. This is where local ownership comes into play. People who reside in these areas know the challenges they face best. Therefore, engaging the local population in the peace process and recognizing their self-determination will go a long way toward addressing enduring problems.

The international community has had a deeply involved role in Sudan. The United Nations, the African Union, and various humanitarian groups have operated in the area for a considerable time. Regardless, external aid has focused on managing immediate humanitarian problems rather than on long-term strategic structural reforms. In addition, some external interventions, if poorly designed, have the potential to strengthen a narrow elite, which in turn will further entrench the isolation of marginalized communities. Thus, international actors must reshape their focus to formulate humanitarian aid and peace-building in ways that fundamentally support social reconciliation and development.

For instance, international funding should not be restricted merely to financing compromises reached with armed groups but also be committed to financing rural infrastructure, such as schools, healthcare, and clean water. Furthermore, establishing truth commissions that reveal past human rights violations alongside reparations mechanisms that offer compensation to the victims is imperative for effectively addressing collective trauma. The absence of such steps that fail to consider the ongoing hostile injustices will continue to compromise the peace process.

The ongoing conflicts in Sudan showcase how the country's ethnically marginalized groups have collectively undermined the legitimacy of the state, thus perpetuating violence and conflict. These factors could be resolved by establishing a new social framework based on equality, justice, and cultural recognition. This follows the principles of Galtung's (1969) structural violence, Gurr's (1970/2011) concept of relative deprivation, and Stewart's (2016) research on horizontal inequalities. Achieving sustainable stability relies upon the constitutionally guaranteed representation of marginalized peoples, equitable acknowledgment of resource distribution, recognition of cultural pluralism, and truth and reconciliation processes. International involvement should focus its attention on developing policies that aid social integration and long-term development as opposed to simply crisis alleviation. These localized strategies could effectively change the nature of peace in Sudan by allowing its diverse population to participate meaningfully in the reconstruction process.

Kaynakça

- Adam, I. A. A., Adam, Y. O., Olumeh, D. E., Mithöfer, D. (2024). Livelihood strategies, baobab income and income inequality: Evidence from Kordofan and Blue Nile, Sudan. *Forest Policy and Economics*, 158, 103-116.
- Ahmed, E. M. (2022). Tekäsüm es-Sulṭa eş-Şamil ve Ethīrihā 'alā el-İntikāl es-Siyāsī fī es-Sūdān. *Siyāsat ve İktisād Fakültesi Mecellesi*, 15(14), 12 - 34.
- Ali, H. (2024). *The war in Sudan: How weapons and networks shattered a power struggle*.
- Assal, M. (2009). The question of identity in the Sudan: New dimensions for an old problem. *The Maghreb Review*, 34(2), 181-194.
- Beswick, S. F. (1998). *Violence, ethnicity and political consolidation in south Sudan: A history of the Dinka and their relations with their neighbors*. Michigan State University.
- Cameron, D. A. (1887). On the tribes of the Eastern Soudan. *The Journal of the Anthropological Institute of Great Britain and Ireland*, 16, 287-295.
- Cederman, L.-E., Wimmer, A., Min, B. (2010). Why do ethnic groups rebel? New data and analysis. *World Politics*, 62(1), 87-119.
- De Waal, A. (2007). *War in Darfur and the search for peace*. Harvard University Press.
- Deng, F. M. (1995). *War of visions: Conflict of identities in the Sudan*. Brookings Institution Press.
- El Shair, I. M. (2015). Ethnic groups and the emergence of South Sudan: A study in socio-political geography. *Journal of Human Sciences and Studies*, 32(127), 1-23.
- el-Bedevis, E.-S. (2005). Dārfūr: el-iṭār el-cuğrāfī. In S. F. Ḥasan Meki (Ed.), *A'māl el-Ḥareket en-Nakāşīyye Ḥavle Ezmet Dārfūr*. Muntedā Ma'hed el-Buḥūt ve'd-Dirāsāt el-İfriki.
- el-Ḥasan, İ. S. (1994). el-Becā fī Şark es-Sūdān. *Mecellet Dirāsāt İfrikiya*, (11), 51-66.
- el-Hızır, K. M. (2023). El-'alāqāt et-tārikhiyya ve'd-delāliyyah beyna'l-luğa el-'arabiyya ve luğat el-Becā. *African Studies Follow*, 35, 10-24.
- Escobar, A. (2012). *Encountering development: The making and unmaking of the third world*. Princeton University Press.

- Ferhâti, M. (2016). *Ezmatu Cenûb es-Sudân bayna's-sırâ 'ât el- 'irkiyye ve't-tedhulât el-iklimiyye, 1983-2005. Câmi'at Muḥammed Ḥaydar. Biskra.*
- Galtung, J. (1969). Violence, peace, and peace research. *Journal of Peace Research*, 6(3), 167–191.
- Gurr, T. R. (2000). *Peoples versus states: Minorities at risk in the new century*. United States Institute of Peace Press.
- Horowitz, D. L. (1985). *Ethnic groups in conflict*. University of California Press.
- House, W. J. (1987). Labor market differentiation in a developing economy: An example from urban Juba, Southern Sudan. *World Development*, 15(7), 877-897.
- Idris, A. (2012). Rethinking identity, citizenship and violence in Sudan. *International Journal of Middle East Studies*, 44(2), 324-326.
- Kafi, S. T. (2014). The Nuba Mountains crisis: Facts and factors. In A. G. Samuel Totten (Ed.), *Conflict in the Nuba Mountains* (pp. 192-207). Routledge.
- Kindersley, N., Majok, J. D. (2022). Class, cash and control in the South Sudan and Darfur borderlands. *Third World Thematics: A TWQ Journal*, 7(4-6), 283-306.
- Langer, A. (2005). Horizontal inequalities and violent conflict: The case of Côte d'Ivoire. *Oxford Development Studies*, 33(1), 25–45.
- Lederach, J. P. (1997). *Building peace: Sustainable reconciliation in divided societies*. United States Institute of Peace Press.
- Le Van, A. C. (2011). Power sharing and inclusive politics in Africa's uncertain democracies. *Governance*, 24(1), 31-53.
- Mamdani, M. (2009). *Saviors and survivors: Darfur, politics and the war on terror*. Pantheon.
- Meki, N. a.-D. Ş. J. (2023). Dâ'iyat Jibâl an-Nûba fi's-Sudân: Mekin Muḥammad Mekin. *Mecellet Dirâsât Ifrikiya, Câmi'at el-Ḥarṭûm, Merkez el-Buḥûṭ ve'd-Dirâsât el-Ifrikiya*, 1(4), 381 - 397.
- Meşike, H. H. (2018). Mûlâhazât ḥavle's-siyâsa ve'l-idara ve't-ta'lim fi minṭikat Jibâl an-Nûba bi's-Sudân. *Mecellet el- 'Ulûm el-Kânûniyye ve'l-İctimâ' iyye, Câmi 'at Ziyân 'Âşûr bi'l-Celfa*, 12, 1-13.
- Musa, A. M. (2018). The tribal impact on political stability in Sudan. *Contemporary Arab Affairs*, 11(1-2), 167-188.
- Musso, G. (2017). The making of a fragmented nation: Sufi řuruq and Sudan's decolonization. *Oriente Moderno*, 97(1), 133-153.
- Nâyil, H. M. M. (2022). el-Mevkûfu'd-düveliyyu ve'l-iklimiyyu min meşkilati Dârfûr. *Mecellet Kulliyeti'l-Âdâb, Câmi 'at Bûr Sa 'id*, 10.
- Paul, A. (2011). *A history of the Beca tribes of the Sudan*. Cambridge University Press
- Pendle, N. (2017). Contesting the militarization of the places where they met: The landscapes of the western Nuer and Dinka (South Sudan). *Journal of Eastern African Studies*, 11(1), 64-85.
- Rothe, D. L., Mullins, C. W. (2007). Darfur and the politicization of international law: Genocide or crimes against humanity? *Humanity & Society*, 31(1), 83-107.
- Salih, M. A. R. M. (2005). *Understanding the conflict in Darfur*. Centre of African Studies, University of Copenhagen.
- Sawant, A. B. (1998). Ethnic conflict in Sudan in historical perspective. *International Studies*, 35(3), 343-363.
- Sharawy, H. (2005). The Sudan naivasha agreement: Unity or secession?: Sudan. *African Renaissance*, 2(1), 112-119.
- Silver, H. (1994). Social exclusion and social solidarity: Three paradigms. *International Labour Review*, 133(5–6), 531–578.

- Suliman, M. (1993). Civil war in the Sudan: From ethnic to ecological conflict. *Ecologist*, 23(3), 104-109.
- Suliman, M. (1999). Nuba mountains of Sudan: Resource access, violent conflict and identity. In D. Buckles (Ed.), *Cultivating peace: Conflict and collaboration in natural resource management*. IDRC, Ottawa, ON, CA.
- Suliman, O. (2011). *The Darfur conflict: Geography or institutions?* Routledge.
- Stewart, F. (2008). Horizontal inequalities and conflict: An introduction and some hypotheses. In F. Stewart (Ed.), *Horizontal inequalities and conflict: Understanding group violence in multiethnic societies* (pp. 3-24). Palgrave Macmillan.
- Stewart, F. (2016). Horizontal inequalities. *Routledge Handbook of Development Ethics*, 148.
- Ṭālib, M. (2017). *Ezmetü'l-muwāṭana fī's-Sūdān fī ḡill et-tevāzunāt beyne'd-devle ve'l-ḡabile*. Cāmi' atü'l-Cezā'ir 3
- Unruh, J. (2015). Indigenous landrights and conflict in Darfur: The case of the Fur tribe. In *Land, Indigenous Peoples and Conflict* (pp. 174-189). Routledge.
- Yıldırım Çınar, H., Özer, A. (2023). Internal and external factors behind the instability in Sudan. *PERCEPTIONS: Journal of International Affairs*, 28(2), 173-193.
- Ylönen, A. (2009). On sources of political violence in Africa: The case of "marginalizing state" in Sudan. *Política y cultura* (32), 37-59.
- Young, J. (2012). *The fate of Sudan: The origins and consequences of a flawed peace process*. Zed Books.
- Zain, M. E. (1996). Tribe and religion in the Sudan. *Review of African Political Economy*, 23(70), 523-529.
- ‘Ubayd, M. H. (2019). el-Mevkafu'd-düveliyyu ve'l-iklimiyyu min meşkilatı Dārūr. *Mecellet Kulliyeti't-Tarbiyya, el-Cāmi'a el-Mustansiriyya*, 2(2), 515 - 533.